

I N H O U D S O P G A V E

Waarom toch die homofobie? PAUL HOPSTER	2	Bedankt, God (uit Vrij Nederland) ANTON van HOOFF	17
Anti-homo LEON WECKE	4	Niets maakt ons heel – 2 FONS TEL	18
Atheïsme en verwante termen PAUL MERCKEN	5	Paas & Peels – Seculiere redenering BEN WARNER	22
Een geschiedenis van de religiante terreur FRANS van DONGEN	6	Bestaat God? FRANS COUWENBERGH <i>VEGANISME</i>	27
Een nieuwe redacteur THOMAS SPICKMANN	8	Veganisme – een lans voor Floris THOMAS SPICKMANN	30
Van het bestuur DIK KRUIHOF	9	Alweer veganisme!? JAN BONTJE	31
Atheïsme en veganisme als noodzaak FLORIS van den BERG	10	Veganisme allesbehalve een geloof PAUL MERCKEN	32
Atheïstische catechesatie FLORIS van den BERG	11	Veganistische bekentenissen FLORIS van den BERG	32
Feministes laten moslima's in de steek ANTON van HOOFF	12	Doorgeschoten idealisten JAN van der WERFF <i>BOEKBESPREKING</i>	33
Verzuchtingen TOM van EWIJK	13	Dirk Verhofstadt, 1914. FLORIS van den BERG <i>REACTIE</i>	34
Niet-bestaand LEON WECKE	14	Repliek Kruisridders KLAUS-J. WOUTERS	37
Vrijdenkerswandeling Deventer JAN RUITER	15	Godsvermogen JAAP van den BORN	38
Brief aan voorzitter Humanistische Alliantie ANTON van HOOFF	16	Foto's Vrijdenkerswandeling	39
Wilders heeft gelijk... ENNO NUY	17	Ondoorgrondelijk HANS LOUIS KOEKOEK	40

Waarom toch die homofobie?

PAUL HOPSTER (1940), gepensioneerd psycholoog, bestuurslid van DVG van 1974 tot 1989 en redacteur van “De Vrije Gedachte”, later geheten: “De Vrijdenker” sinds 1999

De president van Oeganda heeft een nieuwe wet uitgevaardigd betreffende homoseksuelen: word je betrapt op homoseksuele handelingen dan wacht je een gevangenisstraf van 14 jaar Bij recidive: levenslang. In delen van Nigeria gelden vergelijkbare regels. Diverse landen doen daar een schepje bovenop, zeg maar een flinke schep: In Saoedi-Arabië, Jemen, Iran, Somalië, Soedan, Mauritanië, Pakistan, staat op homoseksualiteit de doodstraf. Bijna alle islamitische staten staan zwaar negatief tegenover homoseksualiteit. Maar ook orthodox-christelijke landen en streken zijn antihomo. Godsdienstleiders, vooral imams, zetten aan tot homohaat, islamitische jongeren leven zich uit met poten rammen. Homo's durven sommige parken niet meer te betreden. Waarom toch die negatieve, agressieve houding naar homo's?

Onnatuurlijk

Volgens homohaters is homoseksualiteit onnatuurlijk omdat die niet bijdraagt aan voortzetting van de soort. De wetenschap heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat homoseksualiteit niet exclusief menselijk is. Ook bij vogels en andere zoogdieren dan mensen komt homoseksualiteit veelvuldig voor. Bij mensen is minstens 2% homoseksueel (maar in sommige groepen wordt zelfs een percentage van 10% genoemd). In een groep van 100 zijn dus *gemiddeld* 2 tot 10 groepsleden homoseksueel. De conclusie moet zijn: homoseksualiteit is niet onnatuurlijk, want komt in het dierenrijk (en mensenrijk) veelvuldig voor.

Besmettelijk

Volgens homohaters is homoseksualiteit een ziekte, zelfs een besmettelijke ziekte. Je kunt homoseksueel worden door contact te hebben met een homo. Zo is de opvatting geweest, maar allang achterhaald. Homoseksualiteit is verward met AIDS, een zeer ernstige, besmettelijke ziekte. Homoseksualiteit is niet de oorzaak van AIDS, maar (ook homo)seksuele handelingen met een AIDS-patiënt kunnen besmetting veroorzaken. Niet homoseksualiteit is een ziekte, maar AIDS. Van AIDS kun je niet homoseksueel worden.

Keuze

Vroeger werd gedacht dat homoseksualiteit een kwestie van keuze is. Je bent het niet, maar je kiest ervoor. Er zijn homoseksuelen die hun homoseksualiteit beleven als een vrije keuze. Deze opvatting is inmiddels grotendeels achterhaald. Het is steeds waarschijnlijker dat homoseksualiteit genetisch is bepaald en niet het gevolg van opvoeding of eigen keuze. Wetenschappelijk onderzoek wijst op een vroege programmering van de seksuele oriëntatie in de hersenen gedurende de ontwikkeling in de baarmoeder, waardoor deze oriëntatie de rest van het leven vast ligt (Dick Swaab: *Wij zijn ons brein*)

Vrouwonvriendelijk

De islam is overwegend vrouwonvriendelijk. De vrouw moet gehoorzamen aan de man. De man loopt vóór de vrouw. De vrouw moet haar haar en hoofd bedekken en mag geen lustgevoelens opwekken bij de man, mag de man niet verleiden. De vrouw moet maandelijks bloeden en moet in smart kinderen baren. De vrouw mag buitenshuis geen lust opwekken, maar vooral ook niet zelf lust beleven. Daarom is voor allah het delen van een bed door twee vrouwen een gruwel.

Bevruchten

Ook het delen van een bed door twee mannen is voor allah een gruwel. Homoseksualiteit is strijdig met het gezegde in bijbelboek Genesis: Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u. De man heeft evenals de vrouw een taak te verrichten, veelal een lustvolle taak: bevruchten van de vrouw, verwekken van kinderen, daarnaast verdedigen van eigen territorium, verdedigen van familie en van eigen stam, jagen en verzamelen van voedsel. De lust van de homoseksueel is niet gericht op voortplanting, maar louter op bevrediging van lustgevoelens. Homoseksualiteit is voor kerk en moskee een zonde die bestreden moet worden. Door homoseksualiteit wordt zaad verspild dat moet dienen voor voortplanting. De kerkvorsten staan dus ook negatief tegenover anticonceptiva. Er moeten zieltjes gewonnen worden.

Homoseksualiteit draagt niet bij aan verbreiding van het geloof. Daarom staat de kerk vijandig tegenover homoseksuelen. Homoseksualiteit gaat voortplanting tegen, er is immers geen partner die bevrucht kan worden. Homoseks is alleen lustgericht. Heteroseks is zowel voortplantinggericht (doel) als lustgericht (middel).

Angst

De vraag blijft, ondanks genoemde verklaringen voor homoseksualiteit, waarom er zo veel agressiviteit is naar homo's. Het lijkt wel of homohaters zelf ergens bang voor zijn. Niet bang voor een externe vijand, maar voor een innerlijke angst. Bang zelf homoseksuele gevoelens te hebben, bijvoorbeeld schaamtegevoelens voor homoseksuele dromen of fantasieën. Voor een antihomo is een homoseksuele prikkeling een smet die moet worden weggepoetst, bijvoorbeeld door een aanval op een homoseksueel. Kijken naar man-man seks kan ook bij homohaters lustgevoelens opwekken die sterk afgekeurd moeten worden als strijdig met de cultureel geldende regels en met de aangehangen godsdienst.

Lesbo

Lesbische liefde is veel onzichtbaarder dan mannelijke homoseksualiteit in islamitische landen. De islamitische vrouw verbergt haar lichaam en/of haar haar met een hoofddoek. Vrouwen met burka's zijn niet eens te herkennen als vrouw, zij zijn geslachtsloos. Alleen binnenshuis kan en mag zij een geslachtelijk wezen zijn. De man-vrouw rollen zijn in islamitische landen strak verdeeld; de vrouw zorgt voor de voeding en de opvoeding maar de man bepaalt de seksuele regels. Of bij islamitische vrouwen lesbische liefde even vaak voorkomt als bij niet-islamitische vrouwen is niet bekend, maar waarschijnlijk is de islamitische vrouw beperkter in haar seksuele keuzevrijheid dan de islamitische man.

Pedo

Dick Swaab: "Pedofilie lijkt te verklaren door genetische en andere vroege ontwikkelingsfactoren waardoor de hersenen een atypisch ontwikkelingstraject volgen." Bij het kind als slachtoffer is er nauwelijks enige lustbeleving, die er wel is bij de uitlokker. Pedoseksualiteit is qua beleving wezenlijk anders dan homoseksualiteit. Voor het kind is de belangrijkste emotie die van angst, voor de betrokken volwassene die van tevredenheid als hij het kind heeft "veroverd". Hoewel pedoseksualiteit grotendeels genetisch is bepaald betekent dat niet dat deze vorm van seksualiteit geaccepteerd kan of mag worden. Kind en volwassene verkeren in een ongelijke ontwikkelingsfase; miskennen daarvan kan schadelijk werken op de latere ontwikkeling van het kind.

Overbevolking

De soort mens is biologisch buitengewoon succesvol. Als gevolg daarvan is de wereld overbevolkt. Bij overbevolking ontstaat onderlinge agressie en irritatie. Het inwonertal op aarde is in korte tijd verdubbeld en blijft groeien; steeds vaker wordt geklaagd over watertekorten en voedseltekorten. De medische kennis en de medische mogelijkheden zijn ongelooflijk snel toegenomen met als gevolg dat veel meer mensen veel langer in leven kunnen blijven en kunnen bijdragen aan verdere uitbreiding van de soort. Overbevolking kan en moet worden bestreden. Niet door oorlog, burgeroorlog of hongersdood. Hoe dan wel? Door acceptatie van een aantal factoren waarvan acceptatie van homoseksualiteit kan uitgroeien tot een belangrijke factor. Dat klinkt misschien onwaarschijnlijk. Het is zeker ook niet eenvoudig te realiseren. Het gaat om wereldwijde acceptatie van homoseksualiteit. Indien het homohuwelijk door steeds meer landen wordt geaccepteerd, zal dat invloed hebben op het terugdringen van het geboorteoverschot. Acceptatie van homoseksualiteit betekent acceptatie van het homohuwelijk (en van homoseksuele samenlevingsvormen in het algemeen). Acceptatie van homoseksualiteit is niet het enige middel tot terugdringen van het geboorteoverschot.

Verlaging van het aantal inwoners op aarde kan worden nagestreefd door vier factoren:

1. onvoorwaardelijke acceptatie van homoseksualiteit (met daarbij onvoorwaardelijke afwijzing van pedoseksualiteit);
2. onvoorwaardelijke acceptatie van, en toepassing van, anticonceptie;
3. onvoorwaardelijke acceptatie van family planning;
4. onvoorwaardelijke acceptatie van euthanasie en van abortus provocatus.

Anti-homo

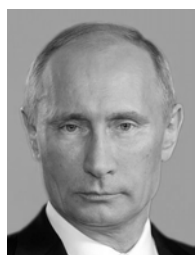
LEON WECKE (1932 Wijchen) is polemoloog verbonden aan het Centrum voor conflictanalyse en –management (CICAM) van de Radbouduniversiteit Nijmegen

Oeganda heeft zijn anti-homowet. Op homofilie staat net niet de doodstraf, wèl levenslang. En de tsaar aller Russen, ene Vladimir Poetin, geeft ook geen Krim(p), ook niet als het om anti-homowetgeving gaat: de nieuwe wet geeft de overheid immers alle vrijheid de tekst zo te interpreteren dat een publiek gesprek over homofilie in feite al een strafbare daad is.

Recentelijk hebben vier homo's in Nigeria elk 20 zweepslagen gekregen met uitzicht op nog eens 15. Die kennen inmiddels ook het klappen van de zweep.

En wat die wetten betreft: de wereld, en met name een deel van de westelijke wereld, is hevig verontwaardigd en vraagt, eist en beveelt, minstens met woorden, dat de betreffende wetten worden ingetrokken. Maar klopt die verontwaardiging wel? In hoeverre zijn bijvoorbeeld de presidenten van Rusland en Oeganda, zoals wel geschreven en gesuggereerd wordt, persoonlijk de oorzaak van de op schrift gestelde homofobie?

In zijn algemeenheid is het discrimineren, vervolgen, mishandelen en vermoorden van minderheden geen verschijnsel dat alleen aan homohaat gerelateerd kan worden. Iedere minderheid loopt de kans de rol van zondebok te worden toebedeeld. Oorzaken van eigen falen, en of problemen, kunnen aan de als zodanig gepresenteerde dreiging geweten worden. Het gaat daarbij om het bevestigen van de eigen voortreffelijke identiteit door stigmatisering van de identiteit van de ander. Het is een proces waarbij ook saamhorigheid door een dreiging van buiten wordt bewerkstelligd en een rechtvaardiging wordt gegeven voor besluiten en gedragingen die in veel gevallen weinig of niets met de aangeleverde dreiging van doen hebben. Al die functies worden ook door een anti-homobeeld vervuld. Overigens, ook een pro-homobeeld kan zijn uitwerking hebben op het gedrag van de houders waardoor zij selectief waarnemen en de complexe oorzakelijkheid van allerlei ontwikkelingen en gebeurtenissen soms tot een enkele persoon terugbrengen.

Vladimir Poetin

Een voorbeeld in dezen is de president van Rusland, Poetin, van wie een bijkans autistisch vijand-beeld de ronde doet. Het is een beeld dat gekenmerkt wordt door extreme egocentriciteit, een beeld dat niet verandert ongeacht de aard van nieuwe informatie die de houder van dat beeld wordt aangereikt. De Russische anti-homowet wordt op zijn persoonlijk conto geschreven: hij is fervent anti-homo. De media 'framen' en 'primen' er lustig op los, waarbij men, kennelijk mede geleid door sensatielust, onkunde en politieke vooringenomenheid een belangrijke bijdrage levert tot nationaal en internationaal onbegrip inzake een bepaalde politieke, culturele, economische dan wel maatschappelijke werkelijkheid.

Wat houdt die Russische wet in feite in? Wie van u heeft die anti-homowet gelezen? En wie dat dan wel gedaan zou hebben, wie heeft hem ook begrepen en kan met enig gezag iets zeggen over de toekomstige interpretaties van de wetsartikelen zoals politici en uiteindelijk rechters die zullen geven? Het woord 'homo' komt in die wet niet voor. Zolang de Russen bestaan, zijn ze niet gecharmeerd van homofilie. Maar het is niet verboden en je kunt onder het genot van een drankje in een homocafé in een van de grote steden dan ook je mening met mannen dan wel vrouwen van gelijke seksuele geaardheid delen. De wet stelt propaganda van niet-traditionele relaties onder minderjarigen strafbaar. Overigens, die wet, die formeel beoogt de jeugd te beschermen, is niet van Poetin afkomstig maar van Jelena Mizoelina, de voorzitter van de Doema-commissie voor familie- en jeugdzaken. Voor die wet werd met name door de Russisch-orthodoxe Kerk gelobbied. Bij dat alles komt dat conservatieve Russische politici homo's ook nog deels de schuld geven van het dalend aantal geboorten in Rusland. Een probleem waarover – en dit in de kantlijn – Ruslanddeskundige Hans Oversloot vermeldt dat stelletjes in de regio Oeljanovsk elk jaar op 12 september een dag vrij krijgen, zodat ze samen aan het dalend geboortecijfer kunnen werken. Wie inderdaad precies negen maanden later, op 12 juni (een nationale feestdag), een kind krijgt, maakt kans op een nieuwe auto of koelkast, aldus Oversloot.

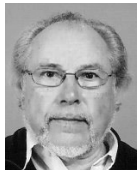
De anti-homowet in Oeganda is een grootschalige schending van de mensenrechten, maar om met name president Museveni daarop aan te kijken getuigt van weinig begrip voor al die factoren die buiten en naast de president uiteindelijk tot de wet geleid hebben.

Een van die factoren is de Amerikaanse evangelicale homo-hater Scott Lively. Zijn zending en die van zijn medestrijders ondervinden in de VS groeiende weerstand, ondanks het feit dat acht staten van de Verenigde Staten nog steeds anti-homowetten, vergelijkbaar met die in Rusland, hanteren en volgens een recent opinieonderzoek in 33 staten van de VS de meerderheid van de bevolking tegen het homohuwelijk gekant is. In Afrika had en heeft Scott Lively meer succes. En met name in Oeganda, in welk land hij, waar mogelijk, het tot stand komen van de anti-homowet heeft bevorderd. Volgens Human Rights Watch zou hij er al een paar jaar geleden in geslaagd zijn enkele steden in Moldavië zover te krijgen dat zij homo-vrije zones hebben ingesteld. En natuurlijk was ook het afleiden van de aandacht van burgers en politici van binnenlandse problemen voor de Oegandese president, die overigens geen uitgesproken voorstander van de wet was, wel mooi meegenomen. Voorts hebben ook diverse sponsores van Oeganda bijgedragen aan het tot stand komen van de wet. En niet te vergeten was het in de strijd tussen regering en parlement een overwinning van de laatst genoemde.

Rechten voor homo's betreffen een imperialistische, neo-koloniale westerse agenda, aldus de visie in een aantal Afrikaanse landen, waardoor dergelijke wetten en ook het streven ernaar aan politieke relevantie winnen. We zullen ervoor moeten waken niet alleen personen in het bijzonder voor homofobische besluiten en gedragingen verantwoordelijk te stellen, maar dienen de totale complexe oorzakelijkheid in onze beschouwing te betrekken. De strijd voor homorechten is in de wereld nog steeds meer dan noodzakelijk, al gaat het misschien iets te ver de Kalverstraat in Amsterdam tot een heterovrije zone te verklaren.

Atheïsme en verwante termen

PAUL MERCKEN (1934, Bunnik) doctor in de wijsbegeerte, historicus van de filosofie en mediëvist

Omdat theïsme in tegenstelling tot deïsme en polytheïsme het geloof in een persoonlijke god betekent, in tegenstelling tot het geloof in een onpersoonlijke godheid of in een veelheid van goden, zou je denken dat atheïsme betekent dat iemand met die levensbeschouwing alleen het geloof in een persoonlijke god verwerpt. Maar dat is niet zo. Een atheïst gelooft in geen god of godheid.

Toch is de uitdrukking ‘geloof niet in een god’ dubbelzinnig. Ze kan betekenen dat het gaat over iemand die gelooft dat er geen god is, maar ook dat het niet het geval is dat iemand gelooft dat er goden zijn. Zo kan een spiritueel iemand die meent god overal waar te nemen ontkennen dat hij *gelooft* dat er een god is: hij weet immers zeker dat er een is.

Vaak noemen mensen die niet in een god geloven zich agnost. Ze weten het niet. Ik vraag me echter af wat het is dat ze niet weten. Of er een god bestaat? Maar dat weten de gelovigen ook niet. Misschien is het dat wel wat agnosten bedoelen, een impliciete kritiek dus. Anders zijn het mensen die niet weten of ze moeten geloven of niet.

Atheïsme is een negatieve term. Ik geef de voorkeur aan seculier humanisme, dat is een humanisme dat niet religieus is.

Het is niet belangrijk welke termen we gebruiken zolang we van elkaar weten wat we eronder verstaan. Het woord vrijdenken of de vrije gedachte heeft de historische betekenis van het verwerpen van het zich onderwerpen aan een hogere macht, of dat nu god of de kerk of de aristocratie is. De term islam, zo mogen we aanstippen, betekent letterlijk onderwerping. Vrijdenken behelst dus veel meer dan atheïsme maar sluit dat wel in. Soms ging het de richting van anarchisme uit (Anton Constandse). In elk geval is anarchisme een vorm van vrijdenken.

Vrijdenken is niet zomaar wat roepen, maar een kritische reflectie zonder aanzien des persoons.

Een geschiedenis van de religiante terreur (slot)

FRANS VAN DONGEN is bestuurslid geweest van De Vrije Gedachte, oprichter van de Atheïstisch-Seculiere Partij (ASP)

Scheiding van Kerk en Staat

Gelovigen, betoogde Bayle in de 17de eeuw, gingen altijd collectief naar hun kerk, hielden daar hun eredienst, omdat hun god dat van hun verlangde en vonden dat ze daarom goed leefden. En automatisch vonden ze dan dat iedereen die niet zo leefde, fout was. Religie en intolerantie waren hierdoor inherent aan elkaar. De vroegere kruistochten waren een afschrikwekkend voorbeeld van waar zoiets toe kon leiden.

Natuurlijk zijn niet alleen de kruistochten voorbeelden van wat Bayle bedoelde. Al het in deze serie geschetste geweld vanaf Kaïn en Abel tot en met de laatste bomaanslag door een islamitische terrorist zijn voorbeelden van waar religie toe leidt.

De katholieke brandstapels, de protestante terreur, de joodse bombardementen en de islamitische aanslagen zijn allemaal pijlen uit dezelfde twee kokers: een ziekelijke overmaat van religie en vermenging van geloof en staat. De geschiedenisboeken staan vol van religiant geweld. De kranten, die over het heden gaan, staan ook vol van religiant geweld.

Spinoza wees al op de overmatige geldingsdrang van religianten en stelde daarom dat één van de belangrijkste taken van de staat was er voor te zorgen dat niet één religie te veel ging overheersen. Wetten stamden niet van goden of koningen, maar van de burgerij. Hij vond godsdienst alleen maar een mening en vond tevens dat kerk en staat zoveel mogelijk gescheiden moesten blijven. Hij had ongetwijfeld oog voor de lange geschiedenis van bloedvergieten van de kerken. En hij zag ook dat het geweld altijd gepaard ging met vermenging van kerk en staat.

Hoe is het op dit punt in de hedendaagse Nederlandse politiek?

In Nederland is de scheiding tussen kerk en staat zo lek als een mandje. In het onderwijs, in de regering, in het parlement, in de wetten, in de politiek en zelfs in de slachthuizen.

Ons huidige onderwijssysteem is te omschrijven als een vorm van gesubsidieerde apartheid: islamitische, katholieke, gereformeerde en joodse kinderen worden in ons onderwijs letterlijk apart van elkaar gehouden.

Artikel 1 van de Grondwet verbiedt discriminatie. In artikel 23 wordt die discriminatie doodleuk geregeld; en nog wel in ons onderwijs!

De invloed van religianten op vrijwel alle maatschappelijke vlakken is gezien het hiervoor geschetste verleden van de godsdiensten bijna grotesk: ze bemoeien zich met vrije zondagen, met abortus, wetenschappelijk onderzoek, wat er in onze musea hangt, welke films er uit mogen komen, hoe ver cabaretiers mogen gaan en ongetwijfeld zijn er nog veel meer voorbeelden te bedenken.

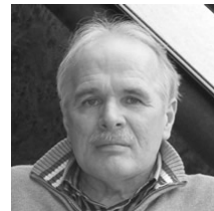
Het beste voorbeeld van de zogenaamde ‘kloof’ is natuurlijk dat het ongelovige deel van de burgerij in de talrijke bestuurslagen die ons land kent, volledig ondervertegenwoordigd is. Aan de Haagse kant van de kloof is bijna iedereen, direct of indirect, met religie bezig. Aan de andere kant van de kloof is bijna niemand, afgezien van o.a. 10% moslims, met religie bezig. Nederland is gesecculariseerd sinds de jaren 60, maar de Haagse politiek en ons onderwijs niet!

In het parlement wordt het religiante geluid veel gehoord; in allerlei soorten, maten, gewichten, smaken, geuren en kleuren. En het atheïstische geluid? Oorverdovende stilte! Sommigen zeggen er af en toe wel iets over, maar niemand zit daar als atheïst, als zodanig. Het is net alsof we in een staat leven waar je mag roepen dat je in kabouters gelooft, maar als je daar niet in gelooft, je beter je mond kunt houden; je mag in ieder geval niet in het bestuur van het Grote Bos.

In onze regering zat vrijwel altijd het CDA en in het parlement zijn bijna alle partijen min of meer religiant: De PvdA is zeer beïnvloed door moslims en gereformeerden. De moslims hebben ze nodig voor hun stemmen. Topfiguren van die partij beroepen zich erop dat de “geest” van de (religiante) Vrije Universiteit toch wel “iets bijzonders” zou zijn. Bovendien moest de PvdA vrijwel altijd met het

CDA regeren, dus kunnen ze niet al te veel van religie zeggen. Bij GroenLinks zit er demonstratief een lokmoslim in de fractie om vooral electoraal aantrekkelijk te zijn voor islamieten.

De SP is op zijn zachtst uitgedrukt vergeven van de gereformeerden: op een bijeenkomst van die partij in het Burgers Dierenpark nabij Arnhem hield een voormalige (?) dominee een toespraak waarin hij herhaaldelijk refereerde aan Jezus. Ondanks het feit dat Jezus opvallend weinig met socialisme te maken heeft, werd er enthousiast geapplaudisseerd door de massaal toegestroomde SP-ers. De SP wordt wel verweten dat ze marxistische wortels zouden hebben. Hun echte wortels zijn mensen als Domela Nieuwenhuis en Jelle Troelstra. Die zijn ze kennelijk juist vergeten. Want die waren uiterst atheïstisch en uitgesproken antiklerikaal. Carel Brendel heeft een boek geschreven, “Het Verraad van Links”, waarin heel gedetailleerd wordt weergegeven hoezeer de linkse partijen in de greep van religianten zijn.

Carel Brendel

Bij de VVD is het niet veel beter. Nergens in hun programma is iets te vinden over de secularisatie van ons onderwijs. De premier koketteert zelfs met zijn religiante opvoeding. De liberalen van de 19de eeuw waren strikt atheïstisch en de meesten waren ook uitgesproken antiklerikaal. De liberalen van nu zijn kennelijk ook hun wortels vergeten.

Van D66 zou op het punt van secularisatie nog het meest te verwachten zijn. Maar het valt tegen: deze partij is niet eens voor alleen maar openbare scholen. En dat je het wetsartikel op godsdienstvrijheid net zo goed kunt afschaffen om de simpele reden dat we al een artikel voor vrije meningsuiting hebben is iets wat men bij D66 pas sinds kort begrijpt.

De PVV heeft dezelfde voorkeur voor religie als de andere partijen, inclusief het CDA. Wilders heeft een hekel aan de islam, maar is erg geporteerd van wat hij noemt de joods-christelijke cultuur.

Ondanks het feit dat het grootste deel van onze bevolking seculier leeft kun je alleen bij religiante partijen terecht. Van links tot rechts. Van CDA tot Wilders. De conclusie lijkt onontkoombaar dat er electorale behoefte is aan een atheïstische partij.

Een partij die niet uitgaat van marktdenken, socialisme of religie, maar van atheïsme met als inhoud literatuur, filosofie en historisch bewustzijn. Een inhoud waar deze serie een voorbeeld van wil zijn. Dus niet atheïsme dat “niet” iets is, maar atheïsme met inhoud. Atheïsme met handen en voeten. Atheïstisch seculier denken op basis van bijvoorbeeld Spinoza en Bayle. Of Freud en Darwin. En op basis van onze rijke geschiedenis. Een dergelijke basis voor een partijideologie is toch veel breder en rijker dan datgene waar de liberalen, de socialisten en de religianten zich op beroepen! Waarom zou atheïsme, met haar rijke hiervoor geschetste inhoud niet als politiek uitgangspunt kunnen dienen? Waarom socialisme wel? Waarom marktdenken wel?

De negatieve klank van atheïsme

Helaas wordt atheïsme vaak negatief geduid. De term ‘atheïsme’ brengt dit helaas met zich mee. Het ‘a’-tje zou staan voor ‘tegen’ of ‘anti’. Echter, is het niet het GELIJKHEIDSPRINCIPE waar we ons op beroepen als we stellen dat de wetten in dit land gelijk behoren te zijn voor gelovigen en voor seculieren op grond van onze atheïstische overtuiging?

Merk op dat ‘atheïsme’ wellicht negatief klinkt, maar het gelijkheidprincipe waar het ten aanzien van de wetten en dus de politiek om gaat, niet. Atheïsme is dus helemaal niet negatief maar positief, omdat het zich beroept op het gelijkheidprincipe en niet op de religiante apartheid in onze wetten en in ons onderwijs. In deze is religie duidelijk negatief: kinderen worden op onze scholen apart gehouden!

De bestudering en classificering in deze serie van het maatschappelijke en historische aandeel dat de verschillende religies in het religiante geweld hadden en nog steeds in de politiek hebben, laten zien, dat een Partij van de Rede, een atheïstisch seculiere partij bepaald zinvol is. Een partij die bovenal uitgaat van volledige scheiding van kerk en staat. Zeker in Nederland. Een partij die niet uitgaat van marktdenken, socialisme of religie, maar van seculiere begrippen, zoals het gelijkheidsprincipe.

Partij van de Rede - ASP

atheïstisch seculiere partij

Een nieuwe redacteur

THOMAS SPICKMANN (1973, Culemborg) is constructeur en sinds kort redacteur van De Vrijdenker

Na het overlijden van Wim de Lobel was de redactie van De Vrijdenker op zoek naar een nieuw lid. Daarom hebben zij mij gevraagd of ik interesse had. Aangezien ik voor de vrijdenkerij en het humanisme meer wil betekenen dan alleen het schrijven van artikelen hoefde ik niet lang na te denken en heb ik mij beschikbaar gesteld. Op 1 maart 2014 nam ik voor de eerste keer aan een redactievergadering deel. Graag wil ik de lezer meer over mijzelf vertellen. Ik ben Duitser, maar woon sinds 2000 in Nederland.

Na mijn geboorte werd ik katholiek gedoopt, op mijn achtste ging ik naar de eerste communie en op mijn twaalfde werd ik gevormd. Als kind werd ik dus met het christendom geconfronteerd. Werkelijk religieus was ons gezin echter niet. Wij gingen op zondag niet gezamenlijk naar de kerk. Wel deed ik het tijdelijk alleen op eigen initiatief omdat ik mij aangetrokken voelde door de pracht en praal tijdens kerkdiensten en de muziek (vooral tijdens Kerst en Pasen). Aan de andere kant werd het op den duur te saai en eenzijdig. Daarom waren er ook perioden waar ik helemaal niet deelnam. Bovendien had ik het gevoel (niet bij vol bewustzijn) dat ik in die omgeving niet mezelf kon zijn. Altijd had ik bij de aanwezigheid van een pastoor of van een diepgelovige de neiging om voorzichtig te zijn met wat ik zei. In de biechtstoel stapte ik alleen voor de eerste communie en het vormsel, toen het niet anders kon dus, omdat ik het onaangenaam vond. Ook leverde het achteraf geen opluchting op en werd ik er in het vervolg niet beter van. Toen ik een jonge man was, ging ik nog steeds met Kerst en Pasen naar de kerk, puur omdat ik de koormuziek zo mooi vond.

Op mijn twintigste vroeg ik mij af hoe ik de echte gelovigen die ik kende moest inschatten. Ik kwam tot de conclusie dat zij gemiddeld niet beter waren dan anderen. Zij hadden goede maar ook slechte kanten en bleven vervelende dingen doen. Ik concludeerde dat religies mensen niet positief beïnvloeden.

Breuk

Als een historisch geïnteresseerd iemand werd ik steeds meer met misdaden van de kerken tegen de menselijkheid geconfronteerd. In de loop der tijd kocht ik talrijke godsdienstkritische boeken bij elkaar waaruit bleek dat oorlog, geweld en onderdrukking in de religieuze wereld niet incidenteel maar structureel zijn. Mijn definitieve breuk met hetatholicisme kwam in 2005; ondanks dat ik in dat jaar in de zomervakantie nog in Rome en ook in het Vaticaan was. In de literatuur van een geschorste hooglerares theologie die op gegeven moment over de maagdelijkheid van Maria getwijfeld had, las ik dat het christendom uitsluitend onderdelen van eerdere heidense religies bevat en dat er dus niets origineels achter zit.

Naar Nederland

In de jaren 90 studeerde ik bouwkunde. Vanwege weinig werkgelegenheid in deze branche in Duitsland ben ik in 2000 in Nederland terechtgekomen. In het Zeeuwse bedrijf waar ik toen begon, werd ik met het orthodoxe protestantisme geconfronteerd omdat de directeur, zijn zoon en een collega leden van de Gereformeerde Gemeente waren. Borssele ligt in de buurt van waar ik vroeger woonde. Soms fietste ik op zondag daar naartoe en zag de mensen van dat geloof naar de kerk gaan, mannen in kostuum en vrouwen met lange rok en hoed. Uit nieuwsgierigheid kocht ik een keer in een winkel in Vlissingen een boek waarin de inhoud van het Nederlandse calvinisme beschreven wordt, onder andere dat elke mens een ellendige zondaar is en dat niet iedereen na zijn dood in het paradijs terechtkomt, niet eens elke gelovige. Een vrouw uit mijn dorp zei dat men zelf moet weten of men een dergelijke religie wil aanhangen, maar zij vond het erg dat het in die groep aan kinderen werd opgedrongen.

Toen ik niet meer in Zeeland woonde werd ik toenemend in de media en op straat met de islam geconfronteerd. De aanslagen van 11 september 2001 waren al voorbij. Mijn lezen van godsdienst-

kritische literatuur nam toe. In het besef dat religies als levensovertuiging en als basis voor een samenleving niet geschikt zijn, heb ik mij in 2009 bij de steunkring van de Duitse Giordano Bruno Stichting aangesloten; deze strijdt voor een betere wereld want als men godsdiensten wil terugdringen moet men een alternatief te bieden hebben. Herbert Steffen die deze groepering in 2004 opgericht had zei ooit dat wij geen moraal nodig hebben, zoals door religieuze leiders gepropageerd, maar een ethiek. Een paar keer was ik in Duitsland op bijeenkomsten van deze stichting.

Vrijdenkerij

Bovendien was ik in Nederland op zoek naar gelijkgezinden omdat het geografisch voor mij gemakkelijker is. Via internet kwam ik bij De Vrije Gedachte terecht. Op de agenda van onze club waarvan ik in 2011 lid geworden ben, stonden eind 2010 cursussen met Floris van den Berg aangekondigd. Ik koos ervoor om deel te nemen en te kijken waar hij voor staat. Inderdaad zag ik toen al dat er nogal veel kennis van de vrijdenkerij, het atheïsme en het humanisme voorhanden was. Een paar maanden later nam ik weer contact met onze vicevoorzitter op om hem op het Duitse boek 'Jenseits von Gut und Böse' (auteur Michael Schmidt-Salomon) te wijzen en schetste de inhoud per mail. Het gaat over het onderscheid tussen moraal en ethiek en waarom mensen beter afscheid van het denken binnen kaders van goed en kwaad kunnen nemen. Floris moedigde mij aan om voor De Vrijdenker een recensie te schrijven. Dit gebeurde ook. Bovendien viel mij op dat sommige onderwerpen van wereldbelang uit de buitenlandse vrijdenkerij hier in Nederland nog niet zo bekend waren. Bijvoorbeeld de bevindingen van de Duitse Egyptenaar Hamed Abdel-Samad over de toestand van de islamitische wereld voor en na de Arabische Lente of de kritiek van de Beierse psycholoog en journalist Colin Goldner op het Tibetaanse boeddhisme. Daarom ging ik met het schrijven van artikelen door om mijn kennis te delen en aan een geïnteresseerde kring mensen ter beschikking te stellen. De Vrijdenker is daarvoor een geschikt medium en de leden van De Vrije Gedachte zijn een passende groep. Als nieuw redactielid breid ik nu mijn activiteiten uit door aangeboden teksten op geschiktheid voor ons tijdschrift mede te beoordelen.

Ik hoop dat onze vereniging nog een lange toekomst heeft, een club blijft waar mensen elkaar inspireren en meer publiciteit krijgt zodat er nieuwe leden bijkomen. Graag wil ik daaraan meewerken. Als vrijdenker, atheïst en humanist hoeft men niet alleen te blijven. Om maatschappelijk iets conform onze opvattingen te kunnen veranderen hebben wij een netwerk nodig, niet alleen nationaal, maar ook internationaal.

Van het bestuur

Het bestuur kwam in februari nog een keer bijeen. We hebben het werk gezien van beeldhouwster Saskia Spigt die voor ons een nieuwe “prijs” gaat maken voor de Vrijdenker van het jaar.

Over de scriptieprijs is wat onrust ontstaan, de laatste winnaar bleek niet echt godvrij te zijn. De commissie is nu bezig de voorwaarden voor de toekenning van de prijs aan te scherpen. Tot onze grote spijt is een en ander voor ons bekende lid Cécile Lapré mede aanleiding geweest haar lidmaatschap van DVG op te zeggen. Uiteraard betreuren wij dat zeer.

Verder is het bericht ontvangen van de voorgenomen benoeming van Jeroen ten Voorde als hoogleraar op de Leerstoel Leo Polak. Onze voorzitter zal een kennismakingsgesprek met hem hebben om te kijken in hoeverre hij past bij onze Vereniging.

En we gaan verder met het verzamelen van zaken waarmee we DVG bekender kunnen maken. Onze penningmeester heeft speldjes van onze Franse zuster gekocht: viooltjes met de LP van Libre Pensée. Op de jaarvergadering zien we wel hoeveel belangstelling er voor is.

Dik Kruithof, secretaris De Vrije Gedachte

Atheïsme en veganisme als noodzaak

FLORIS VAN DEN BERG is filosoof, en dus atheïst en veganist.

Maarten Verkerk is hoogleraar kabouterwijsbegeerte aan twee (openbare!) Nederlandse universiteiten. Ik vergis me: ‘christelijke wijsbegeerte’. Maar de argumenten voor het bestaan van de christelijke god zijn niet beter dan die voor het bestaan van kabouters. Wie hierover nadenkt zal inzien dat het absurd is dat er zoiets kan bestaan. In zijn commentaar op mijn opinieartikel in *Nederlands Dagblad* merkt Verkerk op dat ik ‘de ander’ (religieuzen) niet ‘van binnenuit doorgrond(t)’. Wat dat betekent begrijp ik niet. Als iemand poneert ‘x bestaat’, dan ligt de bewijslast bij degene die claimt dat x bestaat. Zolang er geen deugdelijk, empirisch bewijs komt voor het bestaan van x is de logische houding om uit te gaan van het niet bestaan van x. Een atheïst beweert niet *ins blaue hinein* dat god niet bestaat; een atheïst wacht op deugdelijk, empirisch bewijs voor het bestaan van god. En dat is er niet. Daar hoeft je gelovigen niet van binnenuit voor te begrijpen. Verkerk haalt drie vragen aan van de Franse filosoof Luc Ferry, die volgens hem niet door de wetenschap beantwoord kunnen worden. Wetenschap kan geen normatieve vragen beantwoorden. Wetenschap is een kenmethode; de beste kenmethode die wij als mensheid hebben. Om morele normen en waarden te bepalen kom je er niet met wetenschap alleen, maar je hoeft ook niet gelijk de rede en autonomie overboord te gooien en je heil te zoeken bij religie. Ik zal laten zien dat de drie vragen vanuit seculier humanistisch perspectief beantwoord kunnen worden:

Hoe kan ik de werkelijkheid begrijpen?

Dit is een ambigue vraag. Is begrijpen hetzelfde als kennen? Het wetenschappelijke mens- en wereldbeeld levert op hoe wij de werkelijkheid kunnen begrijpen.

Hoe moet ik leven?

Breng anderen geen schade toe (inclusief dieren en toekomstige generaties); help leed te verminderen en te voorkomen. Streef binnen dat kader naar het geluk van jezelf en anderen. Gun anderen hun vrijheid, zolang ze anderen niet schaden. Om ethisch te kunnen leven is veganisme een minimum vereiste.

Waar kan ik het heil vinden?

Dit is een vraag die het antwoord veronderstelt dat er überhaupt een heil is. Maar het leven is zinloos. Er is geen leven na de dood. De zin van het leven is de zin die je er zelf aan geeft. Er is geen rechtvaardigheid in het universum. Streef zelf naar een betere wereld.

Verkerk merkt op dat ik ‘de vrijheid en gelijkheid van de ander ten diepste niet respecteer’. Mensen zijn moreel gelijkwaardig, maar de ideeën en opvattingen zijn niet gelijkwaardig, noch waarheidsclaims noch morele claims. De claim dat homoseksuelen geen gelijke rechten zouden hebben is, bijvoorbeeld, minderwaardig aan de opvatting dat alle mensen moreel gelijkwaardig zijn. Het respecteren van de vrijheid van individuen (let op: individuen, niet groepen) vereist dat er grenzen worden gesteld aan de vrijheid. Intolerantie moet nimmer getolereerd worden. Dat is een ongemakkelijke liberale paradox. Maar een paradox is geen tegenstrijdigheid. Wie intolerantie tolereert, veronachtzaamt slachtoffers. Het is wel frappant een christen als Verkerk over gelijkheid te horen praten: discriminatie zit diep verankerd in religies: vrouwen, homoseksuelen, andersdenkenden, andersgelovigen, atheïsten, dieren – allemaal worden ze achtergesteld, gediscrimineerd of mishandeld, allemaal gerechtvaardigd door religie. In Nederland valt het met het christendom over het algemeen wel mee, maar ook hier worden homoseksuelen soms gediscrimineerd en worden, in joodse en islamitische kring, jongens fysiek gemutileerd (besnijdenis) uit naam van religie. Wordt een astronoom geacht respect op te brengen voor astrologie? Wordt een medicus geacht respect te hebben voor homeopathie? Wordt een rechtsgeleerde geacht respect te hebben voor de *sharia*? Het trekken van de zogenaamde ‘respect-troef’ in discussies is vaak een immuniseringsstrategie: kritiek is respectloos en wat respectloos is hoeft ik niet te accepteren. Zo luidt de redenatie. Ik heb inderdaad een atheïstische zendingsdrang: de wereld zou een stuk beter af zijn zonder religie. Ook dan zullen er nog genoeg problemen over zijn. Religie verdient geen respect, al heeft iedereen recht op zijn eigen denkbeelden, zolang hij of zij anderen geen schade berokkend.

Verkerk merkt op dat er kritisch gereflecteerd moet worden op de rol van seculier liberalisme (ik

spreek liever van seculier humanisme) in onze samenleving. Daar ben ik het mee eens. Reflectie daarover zal leiden tot besef waarom een striktere scheiding tussen religie en staat vereist is om de vrijheid van individuen te kunnen waarborgen en waarom religie, als religie, niet thuishoort op universiteiten.

Atheïstische catechesatie

FLORIS VAN DEN BERG (1973) filosoof, bestuurslid van De Vrije Gedachte en Executive Director van de seculier humanistische denk tank Center for Inquiry Low Countries

Floris van den Berg antwoordt op vragen van twee 5VWO-scholieren van een protestants-christelijke school.

Is het geloof zekerheid, of verzint de mens het geloof als verdovend middel om moeilijke situaties te kunnen verdragen?

Geloof is zeker onwaar. Er zijn wel meer verklaringen waarom mensen nog steeds religieus zijn dan als verdovend middel – de belangrijkste reden is gewoonte. Waarom hebben mensen het geloof dat zij hebben? De reden is dat ze hetzelfde geloof hebben als hun ouders. En die ouders doen moeite om dat aan hun kinderen over te dragen. Vandaar dat er religieuze scholen bestaan. (Ik ben daar een tegenstander van.) Islamitische kinderen hebben islamitische ouders, christelijke kinderen hebben christelijke ouders, etc.

Wat houdt het geloof voor u in?

Geloof betekent: zaken voor waar aannemen waarvan je wel kunt nagaan dat het niet zo is. Geloven betekent denken dat er dingen bestaan waarvoor er geen bewijs is. Wie na zijn 10de nog in Sinterklaas gelooft is een beetje kierewiet – zo is het met het geloof in god/goden ook. Dat is ook wat evolutiebioloog Richard Dawkins betoogt in zijn boek „The God Delusion”.

Wat wordt er bedoeld met opium voor het volk?

Dit lijkt op de beroemde uitspraak van filosoof Karl Marx, maar hij sprak van opium VAN het volk. Hij bedoelde daar mee dat het gewone volk te dom zou zijn om te kunnen leven zonder religie. De slogan opium VOOR het volk zou impliceren dat er mensen zijn die geloof met een bepaald doel aan mensen geven – dit zou een cynische interpretatie van de katholieke kerk kunnen zijn.

Wanneer is iets zekerheid? En hoe is dit aan te tonen?

Zeker is wanneer iets met overtuigend empirisch bewijs is aangetoond. Bijvoorbeeld: hoeveel stoelen zijn er in het Altena College? Ik weet het niet. Toch is daar een antwoord op te geven: tellen. Wanneer je ze geteld hebt en je maakt geen fouten dan weet je het aantal. En dan weet je het zeker – behalve als blijkt dat je bijvoorbeeld de kelder over het hoofd hebt gezien. Zekerheid is vaak moeilijk te verkrijgen. Zeker is wel dat er geen goede argumenten voor het bestaan van welke god of kabouter dan ook zijn.

Is het aan te tonen dat mensen het geloof verzonnen hebben?

Wat zou een andere verklaring zijn? Over welk geloof heb je het? Er zijn miljoenen goden en duizenden geloven. Wat is de kans dat eentje daarvan bij het juiste eind heeft? Het punt is dat degene die beweert dat zijn of haar god de echte god is, dat die persoon moet bewijzen dat dat zo is. En de bewijzen die mensen daarvoor aandragen zijn allemaal weerlegd.

Als mensen het geloof verzonnen hebben, waarom zouden ze dit dan doen?

Omdat mensen graag overal een verklaring voor willen hebben. In de tijd vóór de wetenschap is het heel lastig om te begrijpen dat bliksem een natuurkundig proces is, het is veel makkelijker om te denken dat dit een straf is van een god.

In hoeverre geeft de wetenschap antwoord op de stelling?

Wetenschap sluit religie uit. Sociale wetenschappen (als antropologie en psychologie) buigen zich over verklaringen waarom mensen gelovig zijn (zelfs als de religieuze waarheidsclaims niet waar zijn en zelfs als religie immoreel is).

Feministes laten moslima's in de steek

ANTON VAN HOOFF (1943) klassiek historicus te Nijmegen en voorzitter van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte

‘Culturen hebben geen rechten, mensen wel.’ Met deze doordenker veegt Elma Drayer in *Vrij Nederland* van 5 maart 2014 de vloer aan met het begrip dat Westerse feministen opbrengen voor het structurele onrecht dat het allah-geloof hun ‘zusters’ aandoet. Aanleiding voor Drayer’s uitval is het begrip dat Asha ten Broeke, wetenschapsjournaliste van *De Volkskrant*, toonde voor de islamitische studentes geneeskunde aan de VU. Die zaten met het probleem of zij patiënten van de andere sekse wel mochten onderzoeken. Dat was volgen Ten Broeke een heus ‘ethisch dilemma’ dat je even serieus moest nemen als christelijke bezwaren tegen abortus en euthanasie. Anja Meulenbelt, boegbeeld van het Nederlandse feminisme, schaarde zich in de discussie aan de kant van Ten Broeke. Volgens haar zat niemand te wachten ‘op de arrogante, koloniale, Westerse neiging om moslimvrouwen in andere landen voor achterlijk te verklaren en over hun hoofden te beslissen wat goed voor ze is’. Die ‘hebben geen enkel idee over de complexe relatie tussen religie en uitingen van vrouwenhaat’.

Waarom, vraagt Drayer zich in haar essay ‘Wat nou cultuur!’ terecht af, moeten we begrip opbrengen voor neef-nicht-huwelijken, louter omdat die een diep verankerde ‘culturele gewoonte’ waren? Behalve de genetische risico’s is het natuurlijk zo klaar als een klontje dat zulke gearrangeerde verbin-tenissen doorgaans allesbehalve vrijwillig zijn, wat de betrokkenen tegenover de buitenwereld ook beweren. Zelfs meisjesbesnijdenis wordt door sommige feministen goedgepraat: wisten we niet dat die ingreep ook buiten de islam voorkomt? Ja, dat wisten we. Nou en?

Soms gaat men zover die genitale verminking te bagatelliseren door die te vergelijken met de ‘cosmetische correctie’ die Westerse vrouwen aan de schaamlippen laten aanbrengen. Dat is voor Drayer een ‘adembenemende’ argumentatie. Ze noemt zulke legitimaties dan ook ‘stropredeneringen’.

De kamelenhoef (cameltoe), die sommige westerse vrouwen door een cosmetische operatie laten corrigeren.

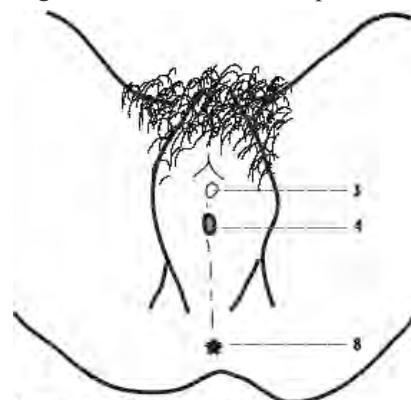

Figure 4. Type III Circumcision
(removal of clitoris, labia minora and
majora, and stitching vaginal opening)

Ze ontnemen deelnemers aan een debat het recht om zich uit te spreken over wantoestanden op het andere erf omdat daar nu eenmaal andere normen gelden. In dezelfde lijn werd indertijd ook gezegd dat je alleen over apartheid mocht oordelen ‘als je er geweest was’. Precies: mensen hebben rechten, niet de constructies die culturen zijn.

Enfin, ik was weer blij mijn leven lang trouw te zijn gebleven aan het weekblad dat na enige jaren van afdwaling weer teruggekeerd is naar een links-kritische koers. Hoe was de oude slagzin ook al weer? Lees naast uw krant *Vrij Nederland*.

PS Het stuk van Drayer is geïllustreerd met twee kostelijke cartoons; die mogen we niet zomaar overnemen. Een ervan toont twee moslima's in alles verhullende naqib met een shopper van Dirk in de hand. Zegt de een tegen de ander: ‘Vrouwenhaat is al eeuwenlang een gerespecteerd en onmisbaar onderdeel van onze cultuur’, waarop de ander repliceert: ‘Getver! Je klinkt als zo’n Westerse feministe’. Drayers essay – met cartoons – is te vinden op het internet:

<http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Wat-nou-cultuur.htm>

Verzuchtingen

TOM VAN EWIJK (79), oud-vertaler en -journalist, publicist, autodidact filosoof, tekenaar en dichter.

VERZUCHTING VAN MOEDER NATUUR

Dat ik je moeder ben... ik kan er niet aan wennen.
Soms denk ik: is het waar of is het waan?
Maar 't is een feit, ik kan het niet ontkennen,
want, hoe dan ook, je bent uit mij ontstaan.

Primaten zijn er, ruim tweehonderd soorten,
maar geen van alle doen ze kwaad.
Eén uitgezonderd, want van al die soorten
ben jij de enige piraatprimaat.

Jij vindt mij wreed, of hoe dat ook mag heten.
Wat mij verbaast is dat je niet beseft
dat ik niet zoiets heb als een geweten
en jij mij met je wreedheid verre overtreft.

Die gruwelkelder van je sexuele aberraties,
behalve jij, gaat daar geen aap in mee.
De put van je excesseks stinkt naar de frustraties.
Ik hou me bij bonobo en bij chimpansee.

Je hebt de top bereikt van kunnen en van weten.
Je voelt je oppermachtig. Toch ben ik zo vrij
erop te wijzen dat je dit vooral niet moet vergeten:
ik kan goed zonder jou, maar jij niet zonder mij.

Jij bent de delinquent op deze, op mijn aarde.
En ik? Ik ben van jou de moeder-vijandin.
Jij spaart mij niet, zomin ik jou zal sparen.
Wat mij betreft kan jij de boom weer in.

Waarom nog over evolutie praten?
Zijn wij al niet te ver verwijderd van elkaar?
Had ik je maar in een vacht gelaten
met een weekje brons per jaar.

VERZUCHTING VAN DE MENS

Moeder Natuur, hoe is het toch gekomen
dat ik geworden ben tot Homo sapiens...?
Dat ik ooit onbezorgd leefde in de bomen,
maar blijkbaar moest veranderen in mens.

Waarom moest ik per se evolueren,
de fles ontkurken van de geest
die mij de vrijheid gaf tot onbeperkt jongleren,
maar met gevaar en met behoud van beest?

Reden te over om mij aan te klagen
wegens vergrijp aan al wat groeit en leeft.
Maar deze schuldige zou willen vragen:
wie is de schuldige die mij geschapen heeft?

Die ene ware god en andere ware goden,
ik schiep hen naar mijn beeld en mijn gelijkenis
met al mijn grillen, geboden en verboden,
ook al beweren gelovigen dat ik mij vergis.

Met al mijn wetenschap, mijn diepgaand geestesleven,
de macht van mijn gesproken en geschreven woord,
ben ik als sapiens een neotene larf gebleven,
qua libido ook nog eens zwaar gestoord.

Soms weet ik mij een vreemde op jouw aarde,
ontheemde van een onbekend en onbetreden heem.
Voor jou ben ik een monster zonder waarde
omdat ik niets te geven heb, alleen maar neem.

Geen dier, behalve ik, stelt zich de vragen
zolang de wereld draait: waarom? waarvoor? waarheen?
waarop het antwoord nooit zal dagen
dan met het antwoord dood alleen.

Als eens mijn wereldeinde is gekomen
en wij niet langer meer verwijderd van elkaar,
laat, moeder, mij met vacht weer leven in de bomen
en met dat weekje brons per jaar.

Niet-bestaand

LEON WECKE (1932 Wijchen) is polemoloog verbonden aan het Centrum voor conflictanalyse en –management (CICAM) van de Radbouduniversiteit Nijmegen

Er zijn van die landen, die niet bestaan. Formeel natuurlijk wel, maar in feite niet: veelal ontberen ze een van de belangrijkste elementen voor een nationale eenheid, te weten: één volk. In Europa, dichtbij huis, hebben we zo'n land waarvan de taalkundige prof. P.C. Paardekooper ooit opmerkte dat het niet bestaat. Hij had het over België. Zijn conclusie was: Belgen bestaan niet. En als ze wel bestaan is dat omdat wij ervan uitgaan dat ze er wel degelijk zijn, ook al hebben ze geen eigen taal: er is immers geen Belg die Belgisch spreekt maar wel miljoenen zuiderburen die zich met een variant van het Nederlands en met het Frans behelpen.

De wens tot afscheiding van het centrale gezag in niet bestaande landen kan weliswaar tijdelijk worden getemperd door autonomie toe te kennen aan landsdelen met behoud van een centrale regering voor gebieden als Defensie en Buitenlandse Zaken. Met vijf regeringen kunnen bijvoorbeeld de Belgen dan ook enigszins vooruit, zij het dat langs de breuklijnen van taal, religie en gemeenschap-pelijke geschiedenis de veelal primaire economische en politieke oorzaken van conflicten voor potentieel geweld en de roep om afscheiding blijven zorgen. Overigens zijn regeringen nu ook weer niet zo belangrijk als het om 's lands bestuur gaat. België laat zien dat men bijkans jarenlang de macht aan ambtenaren kan overlaten zonder dat de natie aan allerlei crises bezwijkt. Wellicht ook weer geen wonder: de echte macht ligt immers niet bij de politici, noch bij de vierde macht, die van de ambtenaren, maar bij de oncontroleerbare economische en financiële nationale, internationale alsmede bovennationale verbanden. Dit in de kantlijn.

Oekraïne, ooit de graanschuur van Europa, is een groot Europees land met 45 miljoen inwoners dat ook niet bestaat. De inwoners van de Oekraïne zeggen wel allen Oekraïner te zijn, maar de culturele, historische en politieke scheidslijnen tussen Oost- en West-Oekraïne zijn zonneklaar. Zoals bekend, wensen zij in het Westen in grote meerderheid meer toenadering tot Europa, de Europese Unie en uiteraard fantaseren ze over de politieke, economische en sociale voordelen van dien. Zij in het Oosten staan dicht bij Rusland en waarderen de noodzakelijke steun in klinkende munt die de grote buur onder voorwaarden bereid blijkt te geven.

Dat laatste deed Europa niet, dat als land ook al niet bestaat. Europa had tot op heden meer vergezichten van economische groei en zogenaamde democratie voor de Oekraïne in de aanbieding, een nieuw handelsverdrag met uiteindelijk uitzicht op een lidmaatschap van de Europese Unie. Met voor sommigen als kersje op de taart ook nog een door de VS aangeraden lidmaatschap van de NAVO, welk laatste niet veiligheid in de wereld maar wel een hernieuwde Koude Oorlog zal bevorderen. Russisch wantrouwen ten aanzien van het Westen is immers reëel. De eerste secretaris-generaal van de NAVO, lord Ismay, sprekend over de doelstelling van de NAVO, gaf als taak van het bondgenootschap: *'to keep the Americans in, the Russians out and the Germans down.'* De doelstelling *'Russians out'* is nog steeds geldig, ongeacht alle bilaterale en internationale afspraken op tal van gebieden. In Russische ogen kan het niet anders dan het Westen te zien als een economische, politieke en ook nog militaire bedreiging, die bestaat sinds westerse mogendheden tevergeefs trachtten in de Russische revolutie te interveniëren, het Westen in Russische ogen lang in Europa wachtte met de strijd tegen Nazi-Duitsland en na de val van de Muur West-Europa zichzelf tot Oost-Europa heeft uitgebreid. Recentelijk zijn westerse schilden 'tegen aanstormende Iraanse raketten' niet anders te duiden dan dat zij feitelijk tegen een veronderstelde Russische dreiging gericht zijn. De belangen van Rusland bij een goede relatie met een stabiel en zo mogelijk van Rusland afhankelijke Oekraïne zijn gegeven met Russische aanwezigheid in het industriële mijnbouwgebied in noordoostelijke Oekraïne, de Zwarte Zee-haven Sevastopol op de Krim en in zijn algemeenheid in het in standhouden van een eigen invloedssfeer, passend bij de grote mogendheid die Rusland wenst te zijn. Daarbij komt nog dat een Oekraïne die zich van Rusland afkeert de protestbeweging tegen Poetin in Rusland van nieuw voedsel zou voorzien. Geslaagde volksoptstanden zijn ook voor min of meer autocratische heersers geen aange-name ervaringen.

Is nu de volksoptstand in Oekraïne geslaagd te noemen? Het antwoord op de vraag ligt in de nabije en verdere toekomst verscholen. De revolutionairen kunnen gewonnen hebben: de gevestigde macht

verdwenen, vernietigd, het land uit, maar wie maakt zich uiteindelijk met de vacant geworden macht uit de voeten? Dat zijn veelal niet degenen die hun leven voor de overwinning hebben over gehad. Vooralsnog kan worden vastgesteld dat de oppositie gewonnen heeft: Janoekovitsj is vertrokken, er komen in mei presidentsverkiezingen en het parlement functioneert. Het Westen, de VS en de Europese Unie hebben zich als steunberen aangemeld.

Het IMF, de Verenigde Staten en de Europese Unie zouden in nauw overleg met Rusland een effectief hulppakket van om en nabij de 20 miljard euro moeten aanbieden. Maar nu Rusland de Krim heeft ingelijfd zal het en mag het niet meedoen. ‘Schending van het internationaal recht,’ wordt er geroepen, met name door de zogenaamde internationale gemeenschap, die veelal alleen bestaat uit de VS en bondgenoten. Het hardst roepen die staten met veel interventiebater op het hoofd, zoals de VS, die in historische termen gesproken, nog maar pas zelf een onafhankelijk land illegaal, onder verwijzing naar diverse leugens, bezette. Dat een grote meerderheid van de bevolking van de Krim zich in een referendum over de toekomstige status van het land heeft uitgesproken en voor Rusland heeft gekozen is haar goed recht in een wereld waarin nog steeds wat goed en kwaad is met diverse maten gemeten wordt. Dat Poetin, ondanks de westerse kritiek, geen Krim(p) geeft is alleszins begrijpelijk.

Vrijdenkerswandeling 22 maart 2014, Deventer

JAN RUITER (Groningen) is, omdat hij niet alles voor zoete koek slikt, sinds enige jaren lid van DVG. Hobby's o.a. hardlopen, lezen en geschiedenis. Zorgt sinds een jaar of 10 (onbetaald) voor zijn zieke vader.

Van Geert Groote
tot Van Vloten
Wandelroute
Deventer Humanisme

De stofwolken van het verkiezingsgeweld zijn zojuist neergedaald. Ook in Deventer, waar de vrijdenkerswandeling plaatsvond.

Startpunt is het station. We passeren de gedeeltelijk gedempte stadsgracht. Het historisch besef is klaarblijkelijk bij de bestuurlijke hotemetoten niet erg goed ontwikkeld, net als in mijn woonplaats Delfzijl waar na de Tweede Wereldoorlog meer is vernield dan tijdens de oorlog. In een zijstraatje van de Brink zijn we getuige van een klassieke “ontsnapping” uit de voormalige vrouwengevangenis met aan elkaar geknoopte lakens. We lopen over de Brink. Onze reis-leider tevens stadsdichter, Dick Metselaar, wijst ons op de ketel die aan de muur van de Waag hangt. Hierin werden vroeger valsemunters in kokende olie gegooit. Opgeruimd staat netjes. Humor hadden ze toen ook. Op de gevel van een apotheek staat: “Deo Fidendum Mediis Utendum”, oftewel, “op God moet vertrouwd worden, de middelen gebruikt”. We bereiken een pleintje. Op een van de muren van een aanliggend pand, dat in de oorlog dienst deed als gevangenis, beschrijft J.A. Dèr Mouw een praktisch probleem: “’K ben Brahman, Maar we zitten zonder meid.”

We vervolgen onze voettocht en passeren het klooster. Aan de overkant van het kloostergebouw staat een voormalig bordeel. Raar! Of toch niet? Het regent nu pijpenstelen en we vluchten Grand Café Dikke van Dale binnen. Hier ontspint zich een interessante discussie over

o.a. de vraag waarom moslimmeisjes wel een hoofddoek in de klas mogen dragen uit respect voor hun geloof en jongens geen voetbalpetje uit respect voor hun club. Nadat de bui is weggetrokken werpen we nog een blik op het gat van Deventer, oftewel de nieuwbouw van het stadhuis. Kosten 80 miljoen euro, maar dat wordt vast meer.

Van de humor in de Middeleeuwen naar de moderne humor is slechts een kleine stap. Op een verkeersbord vlak bij het oude apotheekpand is een sticker geplakt waarop staat: Deventer stickervrij.

Nijmegen, 10 maart 2014

Aan prof. dr. Hans Alma, voorzitter van de Humanistische Alliantie

Beste Hans,

Met verbijstering heeft onze god- en geloofsvrije vereniging kennis genomen van jouw voldane bericht in de Nieuwsbrief van de Humanistische Alliantie dat er nu ook banden zijn aangeknoopt met het Apostolisch Genootschap. Natuurlijk, het gaat hier om niet onsympathieke, vrijzinnige lieden, maar ze **gelooven** – lees maar de kleffe teksten op hun webstek.ⁱ

Naar buiten toe presenteert het gezichtsbepalende lid van de Alliantie, het Humanistisch Verbond zich – bijvoorbeeld via radiospotjes – als een organisatie die van god(en) los is en een einde wil maken aan de aanspraken van godgelovigen. In feite gedraagt het georganiseerde Nederlandse humanisme zich als een coalitie van agnostische twijfelaars, kerkjes, sektes en andere godzoekers. Ook de hartelijke banden met de (islamitische, jongensbesnijdende) Alevieten staan ons niet aan.ⁱⁱ En er zijn nog enkele ander bedenkelijk religieuze clubs die deel uitmaken van de Alliantie.ⁱⁱⁱ

Bij de oudste humanistisch-seculiere vereniging van Nederland groeit het gevoel dat zij zich niet langer door al dit **zich afgeven met geloof** moet laten compromitteren; overwogen wordt jouw zich humanistisch noemden alliantie te verlaten en samen met bijvoorbeeld Skepsis en de Vereniging tegen Kwakzalverij te komen tot een Verband van de Rede.

Met godvrije groet,

Anton J.L. van Hooff

Voorzitter DVG

Dr. Anton J.L. van Hooff
Van Oldenbarneveltstraat 16B
6512AW Nijmegen
Tel.024-3240730
e-post: anton.van.hooff@online.nl

Wilders heeft gelijk...

ENNO NUY (1950, Aerdt) is ondernemer en oud-hoofdredacteur De Vrije Gedachte

...als hij zegt hardop uit te spreken wat veel mensen denken. En met een beroep op de vrijheid van meningsuiting maakt hij vervolgens zichzelf tot spreekbuis van de onderbuik. Die vrijheid van meningsuiting geldt overigens alleen voor Wilders zelf. Wie van diezelfde vrijheid gebruik maakt en zijn pijlen op deze politicus richt, kan ordinair schelden en zelfs aangifte bij de politie verwachten.

Niemand zal ontkennen dat er Marokkanen zijn die zich misdragen en er zijn ook media zoals Powned die hun camera en microfoon maar wat graag uitlenen aan doorgedraaide nazaten van uit het Rifgebergte afkomstige Marokkanen. Maar alleen een zieke geest gaat uit van het door Wilders structureel gehanteerde pars pro toto beginsel: één foute Marokkaan bewijst dat geen enkele Marokkaan deugt.

Wilders heeft zijn walgelijke gedrag gedegen voorbereid en vooraf juristen geraadpleegd met de vraag of hij zijn gewraakte uitlatingen kan doen zonder meteen met het Openbaar Ministerie geconfronteerd te worden. Door als politicus eenmaal publiekelijk te verklaren dat hij natuurlijk alleen criminele Marokkanen bedoelt, voelt hij zich vrij om vervolgens helemaal los te gaan.

Het is afschuwelijk te moeten zien dat er bevolkingsgroepen zijn die zich als een kip zonder kop laten opjatten en die juichen en applaudisseren voor hun geliefde volksmenner. Hier scandeerde de onderbuik van onze samenleving. Maar het is hun spreekstalmeester die hen misleidt.

Wilders zaait haat en zet aan tot haat zaaien. Wilders is een regelrechte racist. Geen enkele politieke partij moet het zich willen permitteren met deze lieden samen te werken. Wat mij betreft is er alle aanleiding voor een cordon sanitaire. Laten wij als Nederlanders duidelijk maken dat we de taal van Wilders niet meer accepteren, dat we Wilders niet meer accepteren. Ik ondersteun de aangifte tegen deze racist.

Wilders heeft bedreigd aangifte te doen tegen iedereen die hem met Hitler durft te vergelijken. De vrijheid van meningsuiting eindigt dus als hijzelf op de korrel wordt genomen. Hij begon de vraag aan zijn klapvee met *“Willen jullie meer of minder Marokkanen?”* Hoe ging dat in de jaren dertig van de vorige eeuw: *“Wollt Ihr...”* Ziet u het verschil?

En onze spreekstalmeester sluit zijn tirade af met het onheilspellende: *“Dan gaan wij dat regelen.”* Maar over de draconische maatregelen die nodig zijn om deze etnische zuivering door te voeren, heeft Wilders zich nog nooit uitgelaten.

Met politici als Wilders schaam ik mij Nederlander te zijn, vooral tegenover al die Marokkanen die helemaal niets van doen hebben met onmaatschappelijk of crimineel gedrag. Ook plaats ik grote vraagtekens – en ik doe dat niet voor het eerst – bij de beveiliging van Wilders: hij misbruikt mijn belastinggeld om zijn onverhulde en onverbloemde racisme te kunnen botvieren. Ik wens daar niet aan mee te betalen.

(Uit Vrij Nederland)

Bedankt, God

‘Een verbod op een Godsvermelding in een dankwoord degradeert de wetenschap tot het enig juiste geloofsartikel. Dat is hoogmoed en het klopt niet.’ Met deze verbale uitsmijter besluit Beatrijs Ritsema haar ‘Doen en laten’ (VN 11) over het Wageningse proefschrift waarin de promovendus zijn christelijke god in de obligate dankbetuiging onvermeld moest laten. Natuurlijk is het zielig betuttelend dat iemand in het enige stukje dissertatie waarin hij persoonlijke

ontboezemingen kwijt kan, niet over zijn wanen mag spreken. Als godvrije zou ik om zo’n geloofsbelijdenis gniffelen – en als gewaarschuwd mens uitkijken naar religieuze vooroordelen in het wetenschappelijke deel van het proefschrift. Maar het betuttelende, inmiddels ingetrokken verbod verheft de wetenschap niet tot het enig juist geloofsartikel. Het probleem zit in de gelaagdheid van het begrip geloven. Geloven in Darwin betekent zijn evolutietheorie voor geldig aannemen zolang die niet door verifieerbare fei-

ten is weerlegd. Geloven in een mens is vertrouwen hebben – totdat men daarin wordt beschaamd. Maar geloven in een god onttrekt zich aan elke vorm van verificatie en falsificatie. Daarom is er een principieel verschil tussen kennis, wat de Grieken *epistēmē* noemden, en geloof, *pistis*. Wetenschap is dus geen credo in de orde van godsgeloof.

*Anton van Hooff, Nijmegen,
voorzitter van de Atheïstisch-
Humanistische Vereniging
De Vrije Gedachte (sinds 1856)*

Niets maakt ons heel

FONS TEL (1941, Haarlem) Autodidactisch vrijdenker

Deel II Naar een nieuwe metapositie

‘Het leven heeft zijn redenen die de rede niet kent.’ (vrij naar Blaise Pascal.)

1 Strijdgewoel

Met mijn kritiek op het atheïsme heeft het de schijn dat ik me in dezelfde religieuze metapositie plaats als Paas en Peels in hun boek. Immers, zou ik dezelfde positie innemen als de meeste atheïsten, dan zou ik er alles aan moeten doen om beide heren van repliek te dienen, zoals de zogenaamde nieuwe atheïsten dat doen: Richard Dawkins, Daniel C. Dennett, Victor J. Stenger, Herman Philipse, en anderen. Maar die repliek zou niet verder komen dan het gebruikelijke formalistische strijdgewoel over de vraag of God bestaat en of de naturalistische visie in staat is verschijnselen als bewustzijn, leven, evolutie, cultuur en dergelijke te kunnen verklaren. Dit strijdgewoel acht ik per definitie onvruchtbaar, omdat beide kampen in principe dezelfde metapositie innemen, namelijk dat er altijd iets is wat aan het begin van alles staat, en dat dus niets zonder reden of grond is. Het onderscheid tussen beide is van formeel-logistieke aard, zoals ik eerder heb aangetoond, en het heeft dus slechts een nominalistisch karakter. (Zie deel I, 3.)

Het onderscheid tussen religie en wetenschap toont dit het best aan. Terwijl de eerste ervan uitgaat dat alles een zin of betekenis heeft, stelt de tweede als dogma dat alles een reden of grond heeft. Beide gaan uit van een vorm van dualisme tussen bewustzijn en zijn, geest en stof, ofwel subject en object. En beide hebben ook als basale overtuiging dat wat is goed of positief is, en dat het kwaad of het negatieve van buiten komt en afgeweerd moet worden. Deze overtuiging geldt al sinds Aristoteles (zie zijn *Metafysica*) en is via de scholastici en de verlichtingsfilosofen tot ons gekomen. En zolang ook de wetenschap haar zegenrijk werk doet op basis van dit paradigma, namelijk dat ziekte en lijden, armoede en honger bestreden moeten worden als het kwaad dat van buitenaf de mensheid plaagt, zal dit rationele denken alom vigeren.¹

Maar er treden scheuren op in de hegemonie van het denken op basis van de dualistische metapositie – scheuren die niet alleen van intellectuele, maar ook en vooral van existentiële aard zijn. Op het intellectuele vlak komen deze scheuren tot uiting in de wetenschappen waarin interactieve processen centraal staan, die het onmogelijk maken om de opeenvolging van oorzaak en gevolg nog aan te houden. Causalistisch denken veronderstelt steeds een dualistische visie op de werkelijkheid, omdat de oorzaak los moet staan van het gevolg, wil er van een causaal verband sprake zijn. Zou het gevolg invloed hebben op de oorzaak, dat wil zeggen worden processen interactief, dan heeft de wetenschapper geen greep meer op het gebeuren en valt er ook binnen het causalistisch paradigma niet veel te begrijpen. Over welke wetenschappen hebben we het dan? Vooral die wetenschappen die met levende materie of wezens werken: biologie, sociologie, psychologie, economie, geneeskunde, enzovoorts. In al deze wetenschappen zien we dat er een massale hoeveelheid data verzameld wordt, die tot in het oneindige uitgebreid kan worden, maar die slechts leidt tot theorieën van het kaliber *just so stories*. Dit vloeit voort uit het gegeven dat er geen metataal is die gestoeld is op een metapositie. Want wat is het kwalitatieve contrast tussen het waarnemende subject (i.c. de wetenschapper) en het waargenomen object? Dat contrast is het bewustzijn dat niet gekend wordt, maar waarvan moet worden aangenomen dat het anders is dan wat bewust waargenomen wordt. Dit dualisme wordt door de wetenschap enerzijds ontkend in haar materialistische visie, anderzijds moet ze het wel erkennen wil ze niet in een aporie terechtkomen.

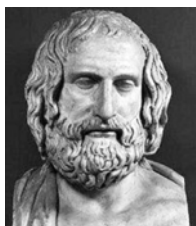
Deze wetenschappen zijn te vergelijken met bijvoorbeeld NSA, Facebook of Google en hun digitale werkelijkheid. Zij verzamelen data in de verwachting daarmee de sociale werkelijkheid beter te leren begrijpen en te beheersen, maar komen onvermijdelijk terecht in een datadelirium. Het onvermogen een enorme hoeveelheid gegevens te filteren, noemt de filosoof Remo Bodei een hyperinclusie – een toestand te vergelijken met psychotische waanvoorstellingen. Zonder metapositie verworpen overtuigingen, theorieën, axioma's en hypothesen al snel tot meningen met de kracht van *self-fulfilling prophecies* of tot conspiratieve verhalen.

Zolang de wetenschap geen bevredigende naturalistische verklaring kan geven voor het fenomeen bewustzijn of geest, en dus in de pseudo-religieuze metapositie van het rationalistische dualisme en het causalistisch denken opgesloten zit, verzanden haar theorieën in *just so stories* – verhalen die de hyperinclusie van de data niet kunnen verhelen. Geen gelovige die zich bang hoeft te laten maken dat deze wetenschap ooit in staat zal zijn hem in zijn geloofsovertuiging te schokken. Integendeel, deze wetenschap geeft hem juist de overtuiging dat zonder de religieuze metapositie van een onsterfelijke ziel zij niet de juiste afstand tot de werkelijkheid heeft om tot objectieve resultaten te komen.

2 Onbehagen

Maar belangrijker dan het wetenschappelijke onvermogen de religieuze metapositie met steekhoudende argumenten te pareren, is het existentiële onvermogen te begrijpen waarom de westerse mens massaal het geloof de rug toekent, terwijl dit geloof toch zo “natuurlijk”, gezond, gelukkig makend en sociaal nuttig is. Wat vindt er in de westerse samenleving plaats waardoor het religieuze geloof zijn zeggingskracht en legitimiteit voor een groot deel is verloren? Want ook al zijn er vele spirituele alternatieven voor het traditionele geloof gekomen, het valt niet te ontkennen dat de rotsvaste overtuiging van de religieuze metapositie – namelijk dat God garant staat voor het “rijk van de geest”, dat losstaat van de materiële wereld, en voor de onsterfelijkheid van de menselijke ziel – bij velen op losse schroeven staat. Er moet op existentieel vlak iets wezenlijks aan de gang zijn, waardoor wij ons basale vertrouwen in de fundamentele goedheid en positiviteit van het leven zijn kwijtgeraakt en meer en meer overgeleverd raken aan gevoelens van angst, onbehagen, onzekerheid en woede. Het onbehagen in de cultuur, waar Sigmund Freud al een eeuw geleden een gelijknamig boek over schreef, is sindsdien alleen maar toegenomen.

Ik kan hier gemakshalve verwijzen naar de geschiedenis van het westerse denken, dat door de eeuwen heen zich van de religieuze metapositie heeft getracht los te maken. Maar daarmee verklaar ik niets, hoogstens verwijs ik dan naar een historisch fenomeen dat een verklaring vereist. In dit historische

Protagoras

losmakingproces staan twee tegenstrijdige bewegingen centraal. Enerzijds wordt daarin de mens steeds meer op zichzelf geplaatst – de mens is de maat der dingen, zoals Protagoras dat ooit uitdrukte. Anderzijds plaatst de mens zich steeds meer uit het centrum van het universum – de mens decentreert zich. Het humanisme is de sociaalculturele uiting van de eerste historische ontwikkeling. De waarde en waardigheid van de mens liggen in de mens zelf en niet in zijn vermeende goddelijke of geestelijke afkomst. De wetenschap daarentegen plaatst de mens meer en meer tegenover zichzelf en maakt hem tot een materieel object van onderzoek en proefneming. Was de mens voorheen het middelpunt van de schepping, stond hij met zijn geest boven de dieren en bezat hij een vrije wil, de wetenschap heeft hem al deze kwalificaties afgenomen en hem tot zijn biologische herkomst gedefinieerd. Deze tegenstrijdige ontwikkeling drukt zich het sterkst uit in de opvattingen over het menselijke vermogen van de wil. In het humanistische denken heeft de mens een vrije wil die garant staat voor zijn morele gedrag. Deze vrijheid veronderstelt dat de mens in principe tot handelingen in staat is die niet per se geconditioneerd zijn, maar die hij bewust verricht. In het wetenschappelijke denken daarentegen wordt de mens gedetermineerd door materiële processen die causaal bepaald zijn. Wat daarbij tot bewustzijn komt, is slechts de reflectie op handelingen die achteraf plaatsvindt.

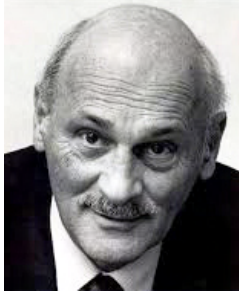
Kant heeft in de *Kritik der Urteilkraft* geprobeerd de tegenstelling tussen vrijheid en causaliteit, tussen humanistisch en wetenschappelijk denken te overbruggen. De vrijheid van de mens ligt volgens hem in de geestelijke (“noumenale”) orde van de ideeën die a priori gegeven zijn, terwijl de causaliteit in de materiële (“fenomenale”) orde van de dingen ligt. Daarmee heeft Kant de religieuze metapositie van het dualisme van een idealistische dimensie voorzien. Gemakshalve kun je zeggen dat volgens Kant de mens op het culturele vlak vrij is, maar op het natuurlijke vlak gedetermineerd. De wetenschap, die de natuurlijke processen onderzoekt, ziet de mens en zijn werkelijkheid dan ook als objecten van materiële processen die causaal verlopen, en dus gedetermineerd zijn. Binnen het humanistische kader van de cultuur daarentegen wordt dezelfde mens gewaardeerd én afgerekend op zijn daden, die voortkomen uit een vrije wil en waarvoor hij dan ook verantwoordelijk is. Hoe meer succes de wetenschap heeft in haar streven naar beheersing van de natuurlijke processen door de mens op afstand van zijn natuur te plaatsen, des te welvarender en vrijer, maar tegelijkertijd des te

behoeftiger en dus kwetsbaarder de mens wordt. Door deze toenemende afstandelijkheid, behoefte en kwetsbaarheid wordt de mens zich steeds meer bewust van de negativiteit in zichzelf, die zich uitdrukt in het verlangen er te zijn. Dit verlangen vormt de voedingsbodem voor de hedendaagse hyperbehoefte aan communicatie, waar de informatie- en communicatietechnologie op inspeelt.

3. Metafysica

Met de toenemende behoefte en kwetsbaarheid als producten van wetenschap en techniek treedt er een kantelpunt op in de metapositie van de (westerse) mens. Tot voor kort kon de mens zich definiëren in termen van de denkreël die volgens Aristoteles het meest zekere principe van ons rationele denken is. In *Metafysica* schrijft hij: ‘De stelling van de tegenspraak is het zekerste principe. Het is onmogelijk aan te nemen dat hetzelfde tegelijk is en niet is. Dit principe is tegelijk het principe van de andere axioma’s.’ (Hoofdstuk 4, 3, 3.)

Met andere woorden, ik val samen met mezelf en kan net zoals de bijbelse God zeggen: ‘Ik ben die ik ben.’ Wat er ook allemaal wisselvallig aan mij is, in de kern val ik met mezelf samen en dat vormt mijn wezen (ziel of identiteit) – dat ben ik. Dit wezen dat ik ben is per definitie positief, want het kent geen negatie; het negatieve (of het kwaad) in mij komt van buiten, is mij wezensvreemd. Het enige wat ik moet doen om mezelf te handhaven, is dit negatieve vreemde af te weren door het te vernietigen, te ontkennen of te beheersen. Deze metapositie van het menselijke zelf ligt ten grondslag aan alle culturen en beschavingen die zich tot nu toe gevormd hebben. Ze vormt de basis van een wereldbeschouwing die ik in een ander verband het vijandbeeld van de vreemde ander heb genoemd.²

Cornelis Verhoeven

In *Rondom de leegte* schrijft Cornelis Verhoeven over dit principe van Aristoteles: ‘Zolang de identiteit geldt, kunnen liefde en sprakeloze beschouwing, zorg en toewijding hun spel spelen, maar het denken kan niet op gang komen. Het eerste principe van het denken is daarom niet het principium identitatis ($A=A$), maar het principium non-identitatis ($A \neq A$). Het principium identitatis is een uitnodiging om met denken op te houden, om jubelend en bloemetjes gietend te zeggen, dat wat is, is, en met deze inderdaad grandioze ontdekking gelukkig te zijn, maar het is geen motor van het denken. Wat A ook moge zijn, het is niet A ; als $A=A$, schrompelt de wereld ineen tot een erotiekloze, driftloze, amorfe massa banaliteiten.’ (A.w., p. 133)

We komen met andere woorden pas tot denken wanneer we in een spanningsveld van tegenstrijdige gevoelens verkeren. ‘Emotie,’ zegt Verhoeven, ‘bewogenheid is een conflict van tegenstrijdige gevoelens.’ (p. 121) Overal waar we ons emotioneel bij betrokken voelen zijn tegenstrijdige of ambivalente gevoelens in het spel, die het denken op gang brengen. Of die gevoelens nu liefde of angst, lust of onlust, geluk of ongeluk zijn, wij worden ons er pas bewust van naarmate deze gevoelens meer met elkaar in conflict komen. Wij leren wat liefde is door de angst, wat lust is door de onlust, wat geluk is door het ongeluk. Zolang dat spanningsveld intact is, zoeken wij rusteloos naar een evenwicht tussen deze gevoelens om de rust te hervinden die echter steeds maar tijdelijk is, omdat het leven nu eenmaal zich afspeelt in dit spanningsveld.

Om een evenwicht (homeostase heet dat in de biologie) tussen tegenstrijdige gevoelens te vinden, beschikken wij met alle andere levende wezens over twee systemen. Het ene heet het immunologische of afweersysteem, het andere heet het adaptieve of aanpassingsstelsel. In het kort komt het erop neer dat het afweersysteem het negatieve gevoel of het kwaad dat ons eigen is als iets wat van buiten komt beschouwt, en het door ontkennen, vernietiging of beheersing tracht op te heffen. Dit systeem gaat impliciet uit van het identiteitsprincipe en bevestigt de positieve identiteit van het individu door een dubbele negatie: de ander wordt als vijandig gezien (eerste negatie) door het negatieve dat ons eigen is op hem te projecteren (tweede negatie). Het aanpassingsstelsel daarentegen reageert anders op wat als negatief ervaren wordt. Het individu erkent dat het negatieve tot zijn wezen behoort en er door aangeslagen wordt. Daardoor moet het individu wat van buiten komt positief waarderen en er een binding mee aangaan, wil het tot een nieuw evenwicht komen, waarbij hij zijn eigen identiteit moet loslaten of openbreken.

Om beide systemen plausibel te maken zou ik het volgende voorbeeld kunnen geven. Tot nu toe hebben wij in Nederland onze aartsvijand het water weten te weren door de dijken steeds groter te maken – het afweersysteem dus.³ Momenteel zijn we ons bewust geworden dat we daar niet mee door

kunnen gaan en hebben we een systeem van aanpassing moeten ontwikkelen. Daarvoor creëren we de zogenoemde levende berging: bij calamiteiten krijgt het water meer ruimte zodat het minder stijgt. Wij moeten daarvoor land opofferen, maar passen ons daarmee aan de klimaatveranderingen aan. Het water is niet meer een vijand die gewerd moet worden, omdat het land voor ons heilig is. Nee, wij veranderen onze mentaliteit door het water ruimte te bieden en daar land voor op te offeren.

Het wezenlijke verschil tussen beide systemen is dat bij het afweersysteem het individu niet, en bij het aanpassingssysteem het individu wel moet veranderen. Zolang de omgeving stabiel genoeg is, dat wil zeggen het individu zich voldoende zeker voelt in zijn omgeving, zal hij niet veranderen en al het kwaad als iets wat van buiten komt afweren. Wordt de omgeving daarentegen instabiel en voelt het individu er zich niet meer veilig, dan wordt de druk groter om het kwaad te internaliseren en zelf te veranderen door nieuwe verbanden aan te gaan. Het aanpassingssysteem is de motor van alle evolutio-naire processen zoals Darwin die heeft beschreven in zijn theorie over de evolutie.

4. Homeostase

Met deze twee homeostatische systemen wil ik de veranderingen in de metaposities op het gebied van geloven en weten, van noodlot en vrijheid, van behoefte en verlangen inzichtelijk maken. Om dit scherp te krijgen, maak ik gebruik van de theorie van Byung-Chul Han zoals hij die in *De vermoeide samenleving* heeft uiteengezet. Han begint zijn theorie met de volgende constatering: ‘Onze eenentwintigste eeuw is pathologisch gezien noch bacterieel, noch viraal, maar neuraal. Neuroziektes als depressie, ADHD, borderline of burn-out typeren het pathologische landschap van de beginnende eenentwintigste eeuw. Het zijn geen infecties, maar infarcten; ze worden niet veroorzaakt door de negativiteit van het immunologische vreemde, maar door een overmaat aan positiviteit. Ze trekken zich dan ook niets aan van alle immunologische technieken die erop gespitst zijn de negativiteit van het vreemde af te weren.’ (A.w., p. 7)

Han gaat van hetzelfde dialectische denken uit als ik bovenstaand heb gedaan. Hij stelt: ‘De dialectiek van de negatie is hét kenmerk van de immuniteit. Het immunologisch vreemde is het negatieve dat binnendringt in het eigene en het wil ontkennen. Het eigene gaat ten onder aan deze ontkenning door het andere, als het dat niet op zijn beurt kan ontkennen. De zelfhandhaving van het eigene verloopt dus als negatie van de negatie. (Wat ik de dubbele negatie heb genoemd, F.T.) Het eigene handhaaft zich in het andere door diens ontkenning te ontkennen. Ook de immunologische bescherming, de inenting, volgt deze dialectiek van de negatie: in het eigene worden immers hoogstens fragmenten van het andere geïnjecteerd om de immuunreactie op te roepen.’ (p. 11)

De handhaving van het eigene als positieve identiteit wordt met andere woorden verkregen door de andere als het negatieve of het vijandige af te weren. Op het moment dat de andere de gelijke wordt, kan hij niet meer als het negatieve gezien worden waarop de energie gericht kan worden. Het individu blijft met een surplus aan energie zitten, iets wat Han als een infarct van positiviteit duidt. Het wezenlijke verschil tussen de dialectiek van Han en mij is dat hij de “binnenruimte” van het eigene als iets positiefs duidt, dat door het andere bedreigd wordt en dus door het eigene ontkend moet worden. Ik stel daarentegen dat het negatieve inherent is aan het eigene en dat de andere misbruikt wordt door dit negatieve bij hem te leggen (te projecteren), waardoor het eigene als positief kan worden ervaren. Wat is het negatieve in de “binnenruimte” van het eigene dat Han over het hoofd ziet? Dat is de zogeheten vrije energie van het neurale systeem die de driften vormen. Deze vrije energie is in fysiek opzicht negatief geladen en moet zich naar buiten richten om niet te imploderen. Dit naar buiten richten gebeurt door de andere als negatief te zien, die als zodanig afgeweerd moet worden. Han ziet een teveel aan positiviteit bij het moderne individu, doordat de andere als gelijke behandeld moet worden. Ik zie daarentegen een teveel aan negativiteit in de vorm van vrije energie die implodeert wanneer het zich niet naar buiten kan richten, doordat de andere de gelijke is.

Met andere woorden: Han blijft met zijn duiding van het eigene als iets wat per definitie positief is, hangen in de oude aristotelische (en religieuze) metapositie, waarin ik met mezelf samenva en wat mijn identiteit uitmaakt. Met deze duiding van de identiteit van het individu is er geen aanpassing aan de veranderende omstandigheden te verwachten, juist omdat deze identiteit als basaal positief beleefd wordt. Naarmate de andere meer als gelijke beschouwd moet worden, en dat is in onze westerse

Byung-Chul Han

democratische samenleving het geval, kan het moderne individu zijn vrije surplusenergie niet kwijt en gaat aan een neuraal infarct ten onder.

Niet alleen Han beschouwt de vrije energie van ons zenuwstelsel als positief, dat doen bijna alle spirituele gelukzoekers met hun positieve boodschap. Zo schrijft Judith Orloff in *Tien formules voor positieve energie*: ‘Energie heeft twee kwaliteiten – positief en negatief. [...] Het positieve aangrijpen en “nee” zeggen tegen het negatieve levert je energie en optimisme.’ Energie staat voor haar blijkbaar gelijk met optimisme, dat wil zeggen met positiviteit. Ook bij haar is deze positiviteit gebaseerd op een dubbele negatie: ‘nee’ zeggen tegen het negatieve. Brené Brown stelt in *De kracht van kwetsbaarheid* dat haar levensmotto is: ‘Ik ben goed zoals ik ben’. En al eeuwen terug schreef Jean Jacques Rousseau dat de mens van nature goed is (‘le bon sauvage’), maar dat de cultuur hem slecht maakt.

Noten

1. In *De mechanisering van het wereldbeeld* beschrijft E.J. Dijksterhuis de basale overtuiging van de klassieke fysica, een overtuiging die ten grondslag ligt aan alle vormen van wetenschap tot nu toe: ‘Voor de Pythagoreeërs is alle verandering in de wereld slechts onwezenlijke schijn die de zinnen ons voorspiegelen; het waarlijk zijnde mist alle eigenschappen die we op grond van de ervaring aan de dingen toekennen: ontstaan, verandering, vergaan, etc. De klassieke fysica heeft deze overtuiging overgenomen in het hartstochtelijke streven om overal achter de veranderlijkheid van de verschijnselen het onveranderlijk blijvende op te sporen, dat er behoudswetten zijn voor de materie, voor impuls, voor energie en dat iedere ware causale verklaring een herleiding tot identiteit beduidt.’ (p. 7. Cursivering van mij.)

2. Zie: *Het kwetsbare vermogen. Een verkenning naar de werkelijkheid van het zelf*. In dit boek ga ik uitvoeriger in op de fysieke en biologische basis van het bewustzijn, zoals zich dat in evolutionair en historisch opzicht heeft gevormd. Dit boek is te bestellen bij bol.com.

3. In het wapen van het Hollands Noorderkwartier heette het dan ook: ‘Wie water deert die water keert’.

Paas en Peels: grondstof voor seculiere redenering

BEN WARNER (Eelde, 1946) communicator, schrijver

Het laatste hoofdstuk in het boek God bewijzen voeren de schrijvers Stefan Paas, hoogleraar theologie aan de VU en Rik Peels, postdoc aan de VU en dr. in de filosofie, onder de titel “Er zijn goede argumenten voor het bestaan van God” zes argumenten op. Zij doen dit in een pro- en contravorm door ook tegenwerpingen aan bod te laten komen. Ook in dit tweede artikel geef ik mijn bezwaren of kanttekeningen aan.

De zes door hen behandelde argumenten zijn:

1. Het kosmologisch argument
2. Argumenten op basis van bewustzijn
3. Het argument op basis van godservaringen
4. Het argument op basis van finetuning
5. Het argument op basis van wonderen
6. Het ontologisch argument

Afgezien van het feit dat zij in elk argument een pro-God bewijsvoering of aanwijzing vinden, poneren zij ook dat het halve dozijn cumulatief hun casus voor het godsbestaan ondersteunen.

Voorafgaand aan de argumentenbehandeling schrijven zij: “Een argument voor het bestaan van God moet voor mensen die om bewijzen vragen voldoen aan extreem hoge eisen, juist omdat het bestaan van God voor hen zo extreem onwaarschijnlijk is.”

Ik vind dat woord extreem niet passen. Seculieren, atheïsten of niet-gelovigen hebben helemaal geen extreme eisen. Zij hebben uiteenlopende redenen voor hun afwijzing. Eén van die redenen is het gedrag van gelovigen en de wandaden die zij bedrijven uit naam van hun Heer of goden, waarbij de

mono-gelovigen zelf zeggen, dat zij hun moraal aan die Oppermacht ontleen en in niet de minste gevallen zelfs hun opdracht. Een tweede reden is de hoeveelheid tegenstrijdigheden in de boeken over God en in de geopenbaarde woorden van God zelf. Wie kan een dik boek schrijven over iets waarvan hij zelf beweert dat het onbeschrijfelijk, onbenoembaar, zelfs onkenbaar is. Een derde reden vormen de ongeregistreerde openbaringen en wonderen, waarvan vrijwel altijd latere generaties gewag maken en dan nog eens talloos vaak herschreven, aangevuld en zeer bedoeld gekortwiekt, d.w.z. door selectie en censuur passend in hun straatje gemaakt. Een vierde reden zijn de zelfverklaarde plaatsvervangers die bijna altijd een machtige positie bezetten en vele paladijnen om zich scharen en die naar believen interpreteren. Om slechts een kwartet bezwarende redenen te noemen.

De eis om dan eens met stevige, waarneembaar houdbare feiten of dergelijke te komen acht ik niet extreem. In de woorden van Paas en Peels zelf, die eis schaar ik onder de normaalste zaken van de wereld. Het verweer dat God nu eenmaal niet onder die normale werkelijkheden valt, is daarmee een vlucht in het oneindige. Wat niet is, kan niet worden bewezen, wat overal is, wordt niet aangetoond en hoeft dit ook niet te worden.

Voor mij geldt, dat wat niet door feiten wordt onderschreven ten principale vooralsnog theorie blijft. Dat is echter geen belemmering voor een gedachtewisseling.

Het kosmologische argument

In het kort gaat dit argument als volgt. Wat begint heeft een oorzaak: het universum is ontstaan en heeft dus een begin, dus een oorzaak. Die oorzaak kan met recht God worden genoemd. Hier heb ik niets tegen in te brengen, behalve tegen de toevoeging ‘met recht’. Men kan die oorzaak ook de onveroorzaakte oorzaak noemen of de tot nu toe onkenbare oorzaak of Onbevleete Oorsprong. Meer namen of verklaringen zijn denkbaar, maar waarom en met welk recht (als we het daar toch over hebben) heeft die oorzaak mij iets te gebieden?

De schrijvers redeneren van hun kant, dat het universum de hele fysische werkelijkheid is – dus kan geen ander fysisch ding het universum hebben veroorzaakt. Daarom moet er iemand of iets zijn geweest van buitenfysische aard die het universum heeft gecreëerd of veroorzaakt. Beste schrijvers, als jullie de oorzaak omschrijven als ‘iemand’ of ‘iets’, impliceert dit een fysiek gegeven. Of iets waaraan geen naam of een woord met betekenis kan worden gegeven. Op zich is taal geduldig en niet altijd logisch, want ook het Niets heeft een woord. Je kunt er alleen geen voorstelling van maken. Het denkende iets (wij mensen dus) kan zich geen Niets voorstellen. We kunnen het woord uitspreken, we kunnen het zelfs omschrijven, maar we hebben er letterlijk en figuurlijk geen voorstelling van. Het concept in ons hoofd stelt zich bij God wel degelijk een iets voor, dat is in ieder geval de kern in het laatste door u behandelde, zogenoemde ontologische argument.

Verder motiveren de schrijvers: “Naast tijdloos, niet ruimtelijk en immaterieel moet deze eerste oorzaak (van het heelal, AW) ook onveranderlijk zijn, omdat er geen verandering kan bestaan zonder tijd en ruimte.” Zucht. Alles binnen tijd en ruimte duiden wij aan met werkelijkheid. Zo beschreven als door Paas en Peels moet die eerste oorzaak dus onwerkelijk zijn. Hoe kan een mens, zoals zij betogen onder het ontologisch argument, dan een voorstelling maken op basis van de Anselmus-definitie, waarbij God als werkelijkheid wordt gedacht en dus ook werkelijk moet bestaan. Hun redenering, niet de mijne.

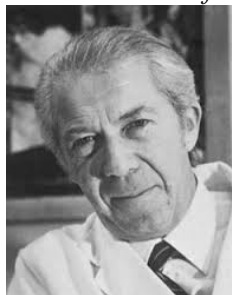
In de paragraaf met tegenwerpingen laten de schrijvers nog het volgende noteren als ze een seculiere redenering aanhalen. “We hoeven dan geen beroep op God te doen (als de kosmos van een moment geleden veroorzaakt werd door de kosmos van het moment daarvoor, zo tot in het oneindige). Maar deze redenering is problematisch. We zouden in zo’n geval een wetenschappelijke verklaring hebben waarom het universum blijft voortbestaan als het er eenmaal is, maar we zouden geen verklaring hebben waarom er überhaupt een universum is.” (pag. 287/288). Klopt, maar deze tekst glijdt langs de essentie. De fout in deze zit in het gebruik van het woord ‘waarom’. Dit doet niet ter zake. Het gaat in de discussie over het hoe (waardoor, oorzaak) het heelal is ontstaan, niet om waarom (reden, bedoeling).

Het bewustzijnsargument

Essentie in dit betoog is, dat een mens altijd persoonlijke ervaringen heeft, een eigen innerlijk leven en dat een mens zich van zichzelf bewust kan zijn op een manier die voor anderen altijd ontoegankelijk

zal zijn. Dit wordt bewustzijn of subjectieve ervaring genoemd, schrijven zij. Ik maak mij sterk dat als binnenkort – en het is dichterbij dan menig een denkt of weet – blijkt dat ons doen en laten en denken veel meer wordt aangestuurd door het onbewuste dan door het bewustzijn, dat de gelovigen gaan beweren dat het juist dit onbewuste is van waaruit God ons aanstuurt. Zij breiden dan hun bewijswereld uit met wat de wetenschap ontdekt, net zoals met de toenemende kennis de zesdaagse schepping is opgerekt tot de miljardenjarige leeftijd van de oerknal en alle naweeën. Of juist verkort, want de oerknal en daarmee het ontstaan van ons heelal heeft minder dan seconden genomen.

De sleutelzin bij Paas en Peels in deze paragraaf is: “Maar in een wereldbeeld waarin God geen rol speelt, is het nogal een mysterieuze claim dat uit materie op een gegeven moment (zij bedoelen ergens in de evolutie, AW) vanzelf zoiets immaterieels ontstaat als bewustzijn en inhoud.” Hier geven zij er blijk van de evolutie te leeren of niet te aanvaarden of niet te snappen. De evolutie beweert helemaal niet dat er *vanzelf* zoiets immaterieels ontstaat als bewustzijn en denken inhoud. De moderne kennis van

Christian de Duve

biochemie en de natuurkunde ten fundamentele wijzen daar evenmin op. Van *vanzelf* is geen sprake. Het proces van complexiteitsvorming, van elementaire deeltjes of energiegolven tot aan, onder andere, de menselijke hersenen en het bewustzijn, gaat alles behalve *vanzelf*. Lees het boek *Vital Dust* van Christian de Duve, Nobel-laureaat, er eens op na (1995). Het ligt in de potentie van energie besloten dat het kan leiden tot uiterst ingewikkelde structuren en organisaties, of nog beter tot informatie. Het uitspreken van de onmogelijkheid van vorming van immateriële bewustzijns-zaken door quanta, atomen of moleculen zou ik als wetenschapper en als geloof-achterwege laten. Binnen de concepten

verbonden aan de kwantumfysica ligt wel degelijk de mogelijkheid besloten, dat de scheiding tussen de materie/het stoffelijke en het onstoffelijke voor mensen tot nu toe weliswaar een manier was om naar de werkelijkheid te kijken of deze te onderscheiden en dat deze separatie de facto niet zal blijken te bestaan. Kortweg gesteld: er bestaan geen twee werelden. Er bestaan verschillen, uiteenlopende verschijningsvormen, maar geen absolute delingen. Er bestaan als één historisch geheel sublieme eenvoud en nog niet uitgewerkte complexiteit en het proces van het een naar het ander.

En passant kan ik zeggen, dat ik bij godservaringen geen kanttekening kan plaatsen. Als mensen ervaringen hebben die zij aan God toewijzen, dan is dit zo binnen hun denkwereld en interpretatie en valt die uitleg niet te bestrijden. Dit hoeft ook niet; het is hun innerlijke, particuliere belevingswereld. Als zodanig vormen die ervaringen geen extern, van de persoon ontdaan bewijs. Het dispuut gaat immers niet over geloven en alle rituelen, bevindingen en exaltaties die mensen hier persoonlijk aan verbinden, maar over de feitelijke van de bewering dat er een God zou bestaan en dat deze de Zegsman is, die ons leidt en vertelt hoe te leven. Ik wil het rechtstreeks horen en heb geen behoefte aan vage doorgeefluiken met eigen bedoelingen en machtsvertoon. Of zoals de auteurs het zelf zeggen en toegeven: “*Die ervaringen zijn geen doorslaggevend bewijs*” ...en... “*Maar religieuze ervaringen zijn niet controleerbaar voor wie ze niet heeft. Dat klopt natuurlijk.*” (pag. 301 en 307).

Het argument van fine tuning

De wetenschap heeft ontdekt dat de verhoudingen van allerlei componenten van ons heelal zo nauw luisteren dat de minste of geringste afwijking in het prille begin (tijdens en direct na de oerknal) een voor het leven, zoals wij dit kennen, kansloze samenstelling zou hebben geleid. Religieuze mensen leiden hieruit af, dat er een almachtige moet zijn, die in dat verijnde ontstaan de hand heeft gehad. Het heelal kan niet bij toeval zijn ontstaan, ook niet als gevolg van een fysisch proces. Nuchterhalzen passen het anthropische principe toe. Uit het feit, dat er wel een leefbaar heelal en levende wezens bestaan, concluderen zij, dat het dus gelopen is zoals het gelopen is. Zou het anders gegaan zijn dan waren wij er niet om het constateren en daarmee einde verhaal.

Dawkins en andere sceptici wijzen de godhypothese als die almachtige, noodzakelijke hand af. Zij achten dit een zinloze verschuiving van de vraag, want wie of wat heeft dan die Almachtige tot werkelijkheid gebracht, zelfs al zou dit buiten het ruimtetijdcontinuum zijn gebeurd? Als het ontstaan van het heelal een verklaring nodig heeft, dan kan dit nooit worden gevonden in een verklaring van een wezen dat op zich geen verklaring heeft. In seculiere ogen schiet dit niet op: de onverklaarbare verklaring. Zij wijzen die opschuiving van de vraag daarom af.

Paas en Peels staan op het standpunt dat die opschuiving wel hout snijdt, omdat God niet kan worden begrepen binnen de menselijke kaders en natuurwetten. (Terzijde: schrijf dan ook geen boek over iets dat toch niet te begrijpen valt!) Opvallend is dat zij op enkele plekken zelf een opschuiving als verklaringsmogelijkheid ook afwijzen, als dit in hun kraam te pas komt. Bijvoorbeeld op bladzijde 313. Dat lijkt mij meten met twee maten. Zij vinden voor hun godsbestaanredenering bewijs in de berekening van wetenschappers dat de kans op die fijne samenstelling van het heelal 10 tot de 53ste macht is en, zo schrijven zij, sommige kosmologen denken dat deze kans zelfs nog veel kleiner is (pag. 310). Leven zou onmogelijk zijn, bijvoorbeeld omdat er bij een onmeetbaar ietsepietsie afwijking al vrijwel geen koolstofatomen zouden zijn als basis voor (ons soort) leven en evenmin diverse andere voorwaarden voor leven, zoals warmtegevende sterren.

Ik heb een vraag en een opmerking. De vraag is: hoe groot achten kosmologen de kans dat er een wezen bestaat dat onstoffelijk is, almachtig, vallend buiten onze heelalwetten en zelfs buiten alle dimensies die wij kennen? Over religieuze finetuning gesproken.

Mijn opmerking is: als wij het erover eens zijn dat op basis van de huidige stand van de wetenschap de stelling is, dat zonder koolstofatomen het leven onmogelijk is, moet ik toch constateren, dat een *Almachtige* ook leven kan scheppen waaraan geen koolstof te pas hoeft te komen. (Hij hoeft dit natuurlijk niet te doen, maar had het wel gekund).

Of het feit, dat zonder een Superingenieur die finetuning van de kosmos er niet zou zijn en wij als mensen evenmin, heeft als nevenschikkende redenering, dat God als Almachtige wel 10 tot de macht 53 mogelijkheden heeft om leven te scheppen. Zo bezien blijven we ook in dat geval van het Godsbestaan een product van finetuning, maar nu binnen het proces van Zijn oneindige keuzes. Zou God ook maar een ietsepietsie anders hebben gekozen dan waren wij er weer niet geweest en iets anders wel. Het is een opschuiving van finetuning die dus niets toevoegt. Het compliceert slechts. Gegeven de fysisch fijne samenstelling van ons heelal mogen we dan de uitkomst van een zeer geringe kans zijn, we zijn daarmee wel uniek. In de keuzetuning van God zijn we slechts één van zijn ontelbaar vele keuzes.

Het argument op basis van wonderen

Evenals bij godservaringen kan ik hier kort over zijn. Wonderen worden wonderen genoemd omdat ze (ver)wonderlijk zijn. Grappig genoeg hebben we in het Nederlands een uitdrukking waarin een wederzijdse uitsluiting verscholen zit: Het is niet te geloven, het is een wonder.

Onbestaanbaar, nooit gedacht, buitengewoon, onverklaarbaar, zijn termen die we in betekenis aan het woord wonder verbinden. Paas en Peels geven aan dat veel zich aanvankelijk als wonderbaarlijke ervaring of gebeurtenis voordoende zaken bij nader inzien en onderzoek wel verklaarbaar bleken. Maar niet alles kon of kan worden verklaard. En dan zijn het wonderen. Sleutelvoorbeelden bij hen zijn de maagdelijke geboorte van Jezus en nog sterker de opstanding uit zijn dood. Alsof dit feiten zijn. Eenmalig zijn ze in ieder geval niet. Alle mensen die naar de hemel gaan, staan op uit de dood. Zelfs zij die naar de hel worden verbannen. Maagdelijke geboortes op hun beurt komen in diverse culturen en mythologieën voor. In Egypte doodt de jaloerse Set zijn broer Osiris en verspreidt diens in stukken gesneden lijk over Egypte. Nadat Isis Osiris' lichaamsdelen heeft verzameld en samengevoegd, blaast zij er nieuw leven, maar zonder de niet gevonden penis. Zij wordt evengoed wel zwanger van hem. In een Mexicaanse mythe beslecht een Azteekse koning de ruzie tussen twee dochters om een man door hem zijn hoofd af te hakken. Wanneer één van die dochters neerknielt onder de tak waaraan dit hoofd is opgehangen, druppelen tranen naar beneden die haar bezwangeren. Het zijn slechts twee voorbeelden uit menige. Het lijkt er eerder op dat bij vroegere volkeren het concept van de maagdelijke ontvangenis een symbool was van goddelijke hoogheid, iets dat voor gewone vrijende, zwetende, armzalige mensen niet was weggelegd. Het was het domein van goden of vergoddelijkte heersers en hun entourage. Jezus zou over water hebben gelopen. Dat mag wonderlijk worden genoemd, maar komt meer dan vijf eeuwen (!) eerder voor in de wonderen rond Boeddha Siddhartha. Wie trouwens een aantal kenmerken van Boeddha in zijn leven en rond zijn bestaan naamloos opschrijft en aan christenen voorlegt met de vraag wie dit betrof, krijgt steevast als antwoord Jezus Christus. Zij kijken dan ongelovig als ze horen, dat het hier om Boeddha gaat, van wie lang voor hun godenzoon leefde vergelijkbare gebeurtenissen werden toegeschreven. We zouden het nu plagiaat noemen of in ieder geval niet origineel.

De auteurs eindigen deze paragraaf met de zin “Kortom, wonderverhalen, die niet verzonnen zijn en in een religieuze context staan, vormen aanwijzingen voor het bestaan van God.” Ik laat die zin voor wat zij is. Het in context worden geplaatst om vervolgens aan God te worden verbonden of toegeschreven, waarmee het dan voor mij, doorredenerend, ook nog eens geen wonderen meer zijn. Het zijn religieuze kringloopverhalen.

Het ontologisch argument

Als laatste bewijs voor God's bestaan voeren Paas en Peels het ontologisch argument op. Zij noemen dit een eigenaardig argument, dat het gevoel geeft dat degene die er kennis van neemt zich beetgenomen acht, maar dat tegelijk het moeilijkst te weerleggen is. Dit zou ook niemand gelukt zijn in al die eeuwen na Anselmus tot nu toe.

Ik maak de lezer eerst deelachtig van de kern van hun betoog. Het argument, zo schrijven zij, stamt uit de elfde eeuw van de monnik Anselmus van Canterbury. Het is in zijn geheel gebaseerd op taal en logica. Het begint met een definitie: Wie of wat bedoelen we met het woord God?

Deze definitie luidt: God is datgene waarboven niets groters gedacht kan worden.

De redenering gaat dan aldus. God is in alle opzichten volmaakt; er is niemand die machtiger is (Hij is Almachtig), meer kennis heeft (Hij is Alwetend) en een volkomen goed wezen (Hij is moreel het zuiverst). God als datgene waarboven niets groters gedacht kan worden, bestaat dus in ieder geval als concept in ons hoofd. Anselmus gaat dan verder en stelt: iets dat alleen in ons hoofd bestaat is kleiner dan iets dat zowel in ons hoofd als in de werkelijkheid bestaat. Als God alleen in ons hoofd bestaat, kunnen we ons een wezen voorstellen dat zowel in ons hoofd als de werkelijkheid bestaat. Dat wezen zou alle eigenschappen van God hebben en bovendien ook nog in de werkelijkheid bestaan. Dat wezen zou dan God zijn, want groter dan alleen in ons hoofd. Conclusie: als we ons een wezen kunnen voorstellen waarboven niets groters denkbaar is – en dat kunnen we - *moet* dit wezen ook in werkelijkheid bestaan. Anders zou de definitie met zichzelf in tegenspraak zijn.

Eerst een paar zijdelingse opmerkingen. Het valt in het hele boek op dat Paas en Peels, als zij het over god hebben, zij hun God met een hoofdletter G schrijven en als het godsgeloof in algemene zin aan bod komt, van uiteenlopende soort en inhoud, met een kleine g. Het blijft onduidelijk of alle godsbewijzen en pro-argumenten ook gelden voor al die andere Heren en Wezens met de kleine g. In deze behandeling van het ontologisch argument is het wel duidelijk dat zij hun God bedoelen.

In de Nederlandse vertaling van de Anselmus-definitie staat ...God is *datgene*, waarboven... In die zin is God dus onzijdig. Verderop in de tekst wordt God met het woord wezen aangeduid. Wezen heeft als betekenis, iets dat bestaat, echter alleen toegepast op levende of als levend gedachte zelfstandigheid, als schepsel. Zoals in de toepassing: levende wezens of het Opperwezen God. In die zin krijgt God iets anthropisch. Dat kan ook, maar het wisselen tussen de abstractie en het organische stoort mij. Als gelovigen dan zeggen dat God beide is, dan acht ik dit niet erg logisch, maar ja, op veel plekken lees ik dat God niet logisch mag worden benaderd, hoewel Paas en Peels het ontologisch argument gebaseerd weten op taal en logica, zoals zij zelf schrijven.

Als het concept en de definitie stellen dat niets groters kan worden bedacht, dan is het logisch te stellen dat, als we dit toch doen, dit grotere uiteraard weer gewoon God moet worden genoemd. Dit aanvaard ik: grootst is grootst. Punt uit. Het betekent echter dat God ook het Alomvattendst is; niets is immers meer of groter. Hij is werkelijk het ultieme alles, zowel in gedachte als in de werkelijkheid, althans volgens de zo gelovig redenerende denker.

Maar dan ontstaat er een barst in de redenering. God moet bestaan is de conclusie, want we kunnen niet alleen het concept God/Almacht in ons hoofd hebben maar ons ook voorstellen dat God in werkelijkheid bestaat. Toegegeven, dat kunnen we, maar het blijft hoe dan ook een voorstelling in ons hoofd en ik zie niet goed in om welke reden dit wezen dan ook in werkelijkheid *moet* bestaan. Daarop hebben we een antwoord.

Anders zou de definitie in tegenspraak zijn met zichzelf, schrijven zij met Anselmus. Mijn weervraag is dan: Waarom zou dit niet kunnen? Innerlijke tegenspraken bestaan.

Maar er is nog een tegenwerping te maken. Een sterkere. Paas en Peels passen een vreemde vorm van wiskunde toe. God in ons hoofd is 1 en God in de werkelijkheid is ook 1. (Voluit geschreven: God in de gedachte voorstelling is iets en God als gedacht in de werkelijkheid is ook iets). Hoofdgedachte plus werkelijkheid zijn meer of groter dan alleen hoofdgedachte, is de redenering en dus bestaat God

ook in de werkelijkheid, maar dan echt, is de conclusie. Afgezien van de vraag of je twee dergelijke voorstellingsgegevens bij elkaar kan optellen, geldt ook nog dat God als Alomtegenwoordig en Alomvattendst de mentale voorstelling van God in ons hoofd al omvat. Anders gezegd: de gedachte dat God bestaat is al een onderdeel van zijn bestaanswerkelijkheid. Mijn redenering is nu, dat $1(\text{godsvoorstelling}) + \text{Alles-wat-er-is}$ nooit meer kan worden dan Alles wat er is of je moet in het oneindige blijven optellen en dan wordt langzamerhand het hele argument onzinnig. (Elders wijzen Paas en Peels zo'n opschuiving af). En nu dus niet, want hoewel Paas en Peels net als Anselmus stellen dat er niets groter is, vergroten zij het grootste door er toch weer wat bij op te tellen. Dat lijkt mij een tegenspraak. Iets is het grootst of niet: dus Alles plus 1 blijft juist volgens de door hun gehanteerde definitie Alles. En dan zegt de hele redenering niets meer dan: "Alles wat er is, bestaat als werkelijkheid." En laat dit nu juist een heel wetenschappelijke en tevens seculiere gedachte zijn.

Dit staat nog los van een ander argument. Als Paas en Peels Anselmus' redenering volgen en stellen dat het geloof in God plus de gedachte dat hij in werkelijkheid bestaat als iets groter dan wat dan ook geldig is, dan geldt die redenering ook voor het bestaan van God en de werkelijkheid. Aangezien God buiten de werkelijkheid (het heelal) bestaat, hebben we dus te maken met a) God en b) de door hem geschapen werkelijkheid. Dat zijn twee zaken en bijeen zijn ze dus meer of groter dan God. Als het verweer dan is dat de Anselmusdefinitie die redenering niet toelaat, omdat niets groter is dan God, dan moet de schepping dus onderdeel uitmaken van God en bestaat de werkelijkheid binnen dit wezen. Dan wordt het nog vreemder. Als de werkelijkheid een *wezenlijk* onderdeel is, is er van een schepping geen sprake. Het heelal bestond al tegelijk met God en dan valt Hij onder de Tijd. Als de schepping pas later door God aan zichzelf is toegevoegd – let op: niet buiten zichzelf – hebben we met een duidelijke tegenspraak te maken.

Het ontologisch argument voelt niet helemaal jofel aan, geven de schrijvers toe, maar zij houden het wel overeind als een Godbewijs. Maar wat als we, los van de voorgaande redenering, het nu eens zo definiëren: "God is datgene waar beneden niets kleiner gedacht kan worden." Kan ik die voorstelling als concept in mijn hoofd hebben? Jazeker. Kan ik mij voorstellen dat dit allerkleinste, waaronder niets kleiner kan bestaan, in werkelijkheid bestaat? Jazeker, geheel volgens hun eigen redeneerlijn. Welaan, dan is God het allerkleinste bestaansconcept dat ook in werkelijkheid kan bestaan. Alle andere concepten of gedachten of bestaanswerkelijkheden zijn dan groter. Anders gezegd: de werkelijke wereld is groter en omvat meer dan het allerkleinste. Laat ik het nu dáárop houden als opponent van Anselmus.

Bestaat God?

FRANS COUWENBERGH (1933) portrettekenaar, voormalig leraar Nederlands

Er is in De Vrijdenker veel te doen over het boek God bewijzen van de VU-docenten Stefan Paas en Rik Peels. Jeroen Hopster schreef er in het januarinummer 2014 al over en zowel Fons Tel als Ben Warner heeft er in het maartnummer een breed bemeten essay aan gewijd. Terecht. De discussie over in hoeverre God al dan niet bestaat is core business voor iedere vrijdenker. De discussie raakt ook de kern van de humanosofie. De laatste denkrichting, slechts beoefend door één oude man in een voormalige arbeidersstulp onder de rook van Nijmegen, is geboren uit frustratie over de onmacht van zowel humanisme als filosofie op het gebied van de ultieme opdracht van Kant aan zijn studierichting: beschrijf de mens. Evenals uit hun niet werken aan een nieuw Groot Verhaal ter opvulling van het gat dat het verdampen van het monotheïstische Groot Verhaal achterlaat. De uitkomst van het humanosofische onderzoek naar de mens is dat deze een talig en daardoor religieus wezen is. Maar het wijst ook uit dat De Ene Ware God van de monotheïsten een betrekkelijk recente patriarchale uitvinding is en dat Die dus aanwijsbaar niet bestaat.

Ben Warner's stuk gaat vooral over het *bewijzen* van het bestaan van God, iets waar Paas & Peels ook erg de nadruk op leggen. Warner's stuk is plezierig om te lezen zowel qua spitsvondigheid waarin hij zich P&P's meerdere toont, als qua helderheid.

Dat geldt wat minder voor dat van Tel, dat meer ‘academisch filosofisch’ aandoet. Het monotheïstische Groot Verhaal noemt hij ‘meta-positie’ bijvoorbeeld. Het moet toch al lang iedere vrijdenker duidelijk zijn dat we met de academische filosofie geen meter opschieten? Ik bedoel: op de weg van het steeds beter begrijpen, waarop de mensheid zich miljoenen jaren geleden begaf en waarop we alleen maar voort kunnen gaan?

Tel buigt dan ook het moede hoofd voor de argumenten van P&P en meent dat ‘wij atheïsten’ daar niet tegenop kunnen omdat wij een ‘metaverhaal’ ontberen. Maar dat is nou juist te wijten aan de nalatigheid van de academische (en dus ook de humanistische) filosofie. Het is filosofenwerk, dat zorgen voor een nieuw Groot Verhaal. Maar er wordt nog niet eens een begin van een gedachte aan gewijd en zo strompelt de mensheid in onwetendheid over zichzelf voort.

Floris van den Berg, de enige academische filosoof in ons midden, doet het boek van P&P af als “een draak van een boek”. De bespreking van Jeroen Hopster echter doet hun knappe boek recht. “*God bewijzen* is een gewiekt boek, toegankelijk geschreven en bomvol argumenten voor godgeloof” en hij benadrukt dat het ons noopt ons standpunt aan te scherpen. Jeroen komt ook het dichtst bij de humanosofische benadering doordat hij (met P&P) de oorsprong van het godgeloof in onze prehistorie projecteert. En nog verheugender: hij ziet het als de “positieve opdracht aan de humanist om in een seculariserende samenleving een adequate invulling te geven aan de gemeenschapsfuncties die de religie ooit vervulde”. Welkom, Jeroen.

Maar nog steeds gaat de discussie over het al dan niet bestaan van God mank door het niet uit elkaar houden van onze religieuze neiging en monotheïstische godgelovigheid. P&P zullen natuurlijk, vanuit hun positie hierin, de laatsten zijn om dit onderscheid te willen zien. De vrijdenkers zijn, anders dan de ‘vier ruiters van het nieuwe atheïsme’ (en Floris van den Berg), op de goede weg naar het hanteren van dit onderscheid omdat ze zich liever niet meer atheïsten noemen maar godvrijen.

Voor de discussie is het zaak om dit onderscheid scherp voor ogen te houden. Godgelovigheid is verwerpelijk: niet alleen omdat dit niet meer spoort met de heersende economie, maar ook omdat het nauw verwant is met vreemdelingenhaat en fanatisme. Maar wanneer je daarmee ook meteen onze religieuze neigingen verwerpt, ben je niet goed bij je hoofd. Behalve dat het onbegonnen werk is, misken je ook dat deze neigingen nauw verwant zijn aan schoonheidsontroering, saamhorigheidsgevoel en geluk. Bovendien toon je dan weinig begrip voor de massa der ‘ietsisten’ die niet meer in de monotheïstische God geloven maar toch voelen dat ‘er iets moet zijn’, zonder dat ze de luxe en de opleidingsgraad hebben om dat ‘iets’ voor zichzelf uit te kunnen diepen – dat zouden humanisten en filosofen voor hen dienen te doen.

Oorsprong godsgeloof

Jeroen Hopster gaat voor de oorsprong van het godgeloof terug tot het Pleistoceen (1,64 miljoen jaar geleden – 12.000 jaar geleden). Ik denk dat de eerste aanleg van onze religieuze gevoelens minstens een miljoen jaar verder teruggaat: naar het punt waarop de makers van de oudste stenen slachtwerktuigen *Homo* (mens) worden genoemd. Nee, nog verder terug: om er als aapmensen toe gekomen te zijn om keien met een kloptsteen te bewerken tot messen en klievers moesten ze al een cultuur hebben en beschikken over *namen voor de dingen*; dus talige wezens zijn geworden. Er is immers geen enkele andere soort die zulk gedrag aan de dag legt of heeft gelegd.

Steeds meer *namen* voor steeds meer *dingen*, dat wordt een chaos in je kop als je daar geen samenhang in brengt. Die samenhang levert het verhaal: van hoe de *dingen* begonnen en zich ontwikkelden, inclusief de mensen zelf, tot zoals ze nu zijn. Deze noodzaak heeft onze talige voorouders tot de scheppingsverhalen van hun woordenwereld gebracht. Zoals Jeroen Hopster het weer veel mooier zegt dan ik het kan: “een scheppingsverhaal waarin het raadselachtige bestaan van mens en kosmos wordt geïllustreerd. Het zijn deze scheppingsverhalen die de waarheidsaanspraak van geloof het meest prangend maken.”

De scheppingsverhalen – die van de Aboriginals laten het nog het duidelijkst zien – kennen al een scheppende hoofdfiguur: de Grote Voorouder. In mijn eerste bijdrage aan dit blad, “Over een nieuw Groot Verhaal” (jg. 42, juli/aug. 2011) heb ik er al uitgebreid over gemijmerd. Maar ik heb sterk de indruk dat de vrijdenkers elkaars bijdragen vaak niet of in elk geval niet goed lezen. Daarom nu nog even in het kort.

Onze allervroegste voorouders kwamen los van de dierenwereld doordat ze *namen voor de dingen* ontwikkelden. Ze werden ‘talige wezens’, de *dingen* bestonden voor hen pas als ze er een *naam* voor hadden. Ze waren mentaal in een ‘woordenwereld’ komen te leven (in het vorige nummer “Helen Keller en de woordenwereld”). Daardoor zijn ze ook het vuur gaan gebruiken, als enige diersoort. Met dat vuur migreerden ze naar koelere streken. Wanneer een groepje voorouders een nieuw leefgebied in gebruik nam, waren zij daar de eersten die er de *dingen* hun *namen* gaven. Voor talige wezens is dat: ‘in het bestaan roepen’, scheppen. Voor hun nakomelingen leefde dit eerste ‘scheppende’ groepje kolonisten voort als (tot één Scheppende Figuur samengetrokken) Grote Voorouder, wiens scheppende daden ze avond aan avond dansten/zongen rond het kampvuur dat de roofdieren uit de buurt hield. Avond aan avond: hun woordenwereld was nog zo primitief en hachelijk dat die voortdurend bevestiging behoeftte. Dat is de bron van onze aangeboren religieuze neiging. De protogod. De bron van het gevoel dat ‘er iets moet zijn’.

Jeroen Hopster geeft P&P terecht gelijk als ze stellen dat het godgeloof deel is van onze menselijke natuur – zij het dat dit voor P&P slechts bewijst dat godgeloof geen indoctrinatie is. Maar de humano-soof kan ook aannemelijk maken – ‘bewijzen’ gelden in exacte wetenschappen, niet op geloofsgebied – dat de God van P&P echt niet bestaat. Hij laat namelijk zien wanneer, waar, door wie, waarom en hoe Die is uitgevonden. Dat deed ik al in het vorige nummer (DV feb. 2014) in “Religieuze aanleg versus godgelovigheid”, maar laat ik ook dit hier nog kort weergeven.

Uitvinding van de Ene God

Wanneer? In 622 v.o.j. Waar? In Jeruzalem. Door wie? De priesterij van de Tempel. Waarom? Om de revenuen van alle offerplaatsen van de Joodse stammen te laten samenvloeien in één kas van waaruit een staand leger kon worden bekostigd, zodat ze niet langer zouden worden uitgeperst door óf de Assyriërs óf de Egyptenaren. Hoe? Door de vruchtbaarheidsgodinnen en -goden van die offeraltaren te demoniseren en de god van de Tempel tot de Ene Ware uit te roepen. Jahweh, de God van het Jodaïsme. Een puur politieke uitvinding.

De God van P&P is de christelijke, een afgeleide van de Jodaïstische Jahweh. De P&P-God is in eerste vorm bedacht door de Helleense Jood Paulus. Paulus wilde het inmiddels aftandse Jodaïsme moderniseren met een Joodse cultus. De culten van Osiris, Isis, Dionysos, Adonis, Mithras en noem maar op, waren namelijk uiterst populair onder de intellectuelen in het Romeinse Rijk.

Paulus vond een Joodse ‘Messiaspretendent’, Jezus, van wiens terechtstelling hij vernomen had van een groepje volgelingen, daar een heel geschikte figuur voor. Zoals alle cultfiguren moest die Jezus dus ook ‘zoon van God’ gemaakt worden en zo propageerde Paulus hem gedurende zijn reizen langs Anatolische en Griekse synagogen. En ook onder niet-Joden daar: bij hen had hij vaak meer succes. Zo stichtte Paulus een behoorlijk aantal ‘gemeenten’. Die benoemden allemaal een *episkopos* die verantwoordelijk was voor de kas van waaruit weduwen en wezen konden worden onderhouden en waarmee dus aanhang werd geworven.

Na Paulus’ verscheiden gingen die bisschoppen steeds vaker bij elkaar komen om de geloofsinhoud met elkaar af te spreken; want als iedere malloot zijn eigen versie ervan kon propageren werd het een zootje. Voortaan werd iedereen die een afwijkende visie verkondigde als ketter aangemerkt en uit de gemeenschap gestoten. Kijk, dat was nieuw in de wereld der culten; daarin was de ideologische verscheidenheid volslagen grenzeloos. Toen Constantijn rond 320 alle overige generaals verslagen had en voor zijn nu enorme gezagsgebied een eenheidsgeloof zocht, koos hij vanwege die bisschoppen-structuur voor die verachtelijke sekte. Jammer voor hem: de sekte was toen net in hevige onderlinge twist verwickeld vanwege die merkwaardige keuze van Paulus voor de mens Jezus die zo nodig zoon van God had moeten worden: in hoeverre was Jezus nu God en in hoeverre mens?

Constantijn stak er zijn laatste geld in om een enorm concilie te beleggen. Daar, in Nicea, werd de God van het christendom bij meerderheid van stemmen aangenomen. Dat er een god in drie *personae* uitrolde, het zij zo.

Dat twee getalenteerde auteurs daar hun wetenschappelijke geloofwaardigheid voor riskeren moeten zij weten. Maar dat vrijdenkers daar nog door in de war raken, anno 2014, of zichzelf agnost noemen, dat mag van de humano-soof niet langer. De Ene Ware God bestaat niet want die is door aanwijsbare medemensen bedacht en vormgegeven. Af, amen, uit.

VEGANISME

Veganisme – een lans voor Floris breken

THOMAS SPICKMANN (1973, Culemborg) is constructeur en redacteur van De Vrijdenker

De afgelopen tijd is over veganisme in De Vrijdenker een aantal artikelen met tegenstrijdige standpunten gepubliceerd. Het blijkt dat de fronten steeds meer verharden. Graag wil ik met deze bijdrage meer evenwicht bewerkstelligen door op aspecten in te gaan die eerder aan bod kwamen.

Niemand ontkent dat er in de natuur een verhouding van eten en gegeten worden bestaat. Maar de vleesconsumptie van dieren door dieren leidt tot veel minder leed dan de door mensen gemaakte veehouderij. Een door een kat gevangen muis wordt doodgebeten en dan is het afgelopen. Koeien, varkens of kippen echter worden in stallen hun hele leven gevangen gehouden, krijgen vaak het daglicht niet te zien of worden onder erbarmelijke omstandigheden vervoerd en uiteindelijk geslacht. Dit is dus aanzienlijk minder ethisch dan wat zich in de natuur afspeelt. Daar zijn verbeteringen noodzakelijk (ook al wordt niet iedereen vegetariër of veganist). Dit moet immers bespreekbaar blijven.

Mensen worden niet als vleeseters geboren, in tegenstelling tot bijvoorbeeld honden of katten. Het lichaam van een echt roofdier heeft andere kenmerken dan het onze, zoals een maag die op vleesconsumptie ingesteld is, een korte darm en een gebit met scherpe tanden. Een mens hoeft dus geen vlees te eten om zich in leven te houden. Het kan zelfs tot een achteruitgang van de gezondheid leiden.

Atheïsme en vrijdenken leiden niet per se tot veganisme. Maar de kans dat het toch wel gebeurt als men zich van een godsdienst afkeert, is wel groter. Een religieus mens houdt zich aan dat wat zijn leider zegt. Zolang deze vleesconsumptie niet verwerpt kan daar voor een gelovige niets verkeerd aan zijn. In de islam wordt wel selectief het eten van varkensvlees afgekeurd, maar niet dat van schaapsvlees. Een vrijdenker echter kijkt meer om zich heen en kan gemakkelijker over het lot van dieren nadenken. Interessant is het in deze context om te zien dat tegenwoordig in Spanje meer verzet tegen stierenvechten is dan vroeger, juist in de huidige tijd waar zich het katholicisme steeds meer terugtrekt. Het zou mij verbazen als daar geen samenhang bestond. Verder wil ik naar Karlheinz Deschner verwijzen. Hij heeft talloze boeken over het christendom geschreven, deze godsdienst zo scherp bekritiseerd als niemand tevoren en zijn hele leven eraan gewijd. Eigenlijk had hij zijn tijd en energie liever anders willen benutten, namelijk voor de bevrijding van de dieren. Voor hem is de manier waarop met ze omgegaan wordt een grote misdaad. Hij houdt van ze en wil zijn vrienden niet opeten.

Men moet twee types van humanisme onderscheiden. Ten eerste de klassieke variant, waar de mens centraal staat en dieren buiten beschouwing gelaten worden, en ten tweede de evolutionaire. Laatstgenoemde is uit het bewustzijn ontstaan dat de mensheid per toeval door natuurlijke selectie is ontstaan. Wij zijn dus niet de kroon van de schepping, maar niets anders dan intelligente apen. Dit brengt met zich mee dat wij niet alleen aan onszelf maar ook aan dieren rechten moeten toekennen, ook al kunnen ze nooit gelijkwaardig zijn. Bij het *Great Ape Project* dat hierbij past, geïnitieerd door Pieter Singer en Paola Cavalieri, wordt geëist dat grote apen zoals bonobo's en chimpansees als personen erkend worden. Het moet dus bijvoorbeeld verboden worden om ze in kooien te houden of willekeurig te doden. Uiteindelijk neigt een evolutionair humanist veel minder tot de consumptie van dierlijke producten dan anderen. Laten wij maar deze stroming in onze vereniging tenminste optioneel een kans geven.

De vraag is welke aanpak verstandig is als men voor vegetarisme of zelfs veganisme werft. Het blijkt dat vleeseters zich eraan storen als men ze al te moreel aanklaagt. Dit werkt volgens mij averechts en kan ertoe leiden dat sommigen onze club verlaten. Het wordt dus tijd om diverse omschrijvingen en formuleringen te verzachten (voorbeelden zijn n.t.b.) Men moet geen moraal in de zin van goed en kwaad nastreven, zoals die in alle religies voorkomt, maar een ethiek. Er moet niet tussen moreel en

immoreel onderscheiden worden, maar tussen ethisch en onethisch. Het laatstgenoemde wordt door de Duitse evolutionair-humanistische Giordano Bruno Stichting gepraktiseerd. Dit komt filosofischer, diplomatieker en vriendelijker over en kan tot meer succes leiden.

Ikzelf ben geen veganist. Wel ben ik in de jaren tachtig, toen ik nog op de middelbare school zat en bij mijn ouders woonde, redelijk vegetarisch geworden. Mijn vader was leraar op een hogeschool waarnaast zich het plaatselijke slachthuis bevond. Elke maandagochtend hoorde hij het gekrijs van varkens en kreeg steeds meer medelijden, wat ertoe leidde dat wij thuis met de consumptie van vlees stopten (niet van zuivel en vis). Via via kwam een klasgenoot erachter en heeft mij daarom uitgelachen. Dit kan gebeuren als men anders is of wordt. Nog steeds onthoud ik mij van het eten van vlees (tenzij ik ergens uitgenodigd ben en geen andere keuze heb). Wel is het in het bedrijf waar ik werk elke vrijdag visdag waaraan ik meestal meedoe omdat ik door mijn collega's meegesleept word. Ook ben ik geen veganist omdat daarvoor te weinig infrastructuur bestaat. Winkels zijn niet allemaal daarop ingesteld, dus, daar bestaan praktische en organisatorische problemen.

Alweer veganisme!?

JAN BONTJE (Rotterdam 1947) is publicist en columnist; was in de jaren '70 lid van de redactie van maandblad 'De Vrije Gedachte' en is sinds 2007 redacteur van 'De Vrijdenker'. In veel opzichten autodidact.

Ik word zo langzamerhand moe van ongenueanceerde artikelen pro veganisme. Ik schat mensen die zich inzetten voor veganisme zeer hoog. Zij hebben een punt en bovendien is het hun goed recht om deze levenswijze te leven en daarover te schrijven. Maar... sommige veganisten zien iets zeer belangrijks over het hoofd. Zij scheren vleeseters over één kam en lijken daardoor te veronderstellen dat alle vleeseters voorstanders zijn van de bio-industrie.

Voorstanders van de bio-industrie gebruiken het eufemisme 'intensieve veehouderij'. Om verwarring met 'biologische veehouderij' te verhinderen gebruiken sommige tegenstanders van deze onethische methode de term *vee-industrie*. Het Engels kent de termen *factory farming*, *livestock industry* en *concentrated animal feeding operations* (CAFO). Deze laatste term verwijst, onopzettelijk en onbedoeld, naar de term 'dierenconcentratiekampen' die ik bij deze wil introduceren.

Ik eet slechts af en toe vlees en vis en noem me daarom deeltijdvegetariër of flexitariër. Ik ben een beslist tegenstander van de bio-industrie omdat ik vind dat dieren vrij en vrolijk moeten leven. De termen *dierenholocaust* en het ook wel gebruikte *farmageddon* zijn zeker op hun plaats. Daarover geen verschil van mening.

Maar als je dieren in de wei laat struinen (koeien, schapen, geiten), lekker in de modder laat rollen (varkens) of op een groot oppervlak hun eten bijeen laat scharrelen (kippen, ganzen, kalkoenen) – kortom: dier laten zijn – dan is er m.i. geen sprake van dierenleed. Als een dier na een dergelijk vrolijk leventje geslacht wordt om te worden opgegeten dan is dat niet in strijd met de natuur (daar gebeurt het altijd en overal en veel wreder en nog wel zonder dat de dierenbescherming er is). Ieder leven is eindig en als een landbouwhuisdier na een lang en lekker leven wordt opgepeuzeld is dat niet per se onethisch. In de natuur zou het hoogstwaarschijnlijk korter leven of zelfs helemaal niet overleven.

Dat slachten dient uiteraard zo snel en met zo min mogelijk pijn te gebeuren – ritueel slachten is daarom onaanvaardbaar.

Als veganisten zouden ophouden met alle vleeseters over één kam te scheren, zou er al veel gewonnen zijn.

Als vleeseters zouden ophouden met vlees uit farmageddon te eten, zou er heel wat gewonnen zijn. Het zou miljoenen dieren bevrijden uit hun dierenconcentratiekampen.

Veganisme allesbehalve een geloof

PAUL MERCKEN (1934, Bunnik) doctor in de wijsbegeerte, historicus van de filosofie en mediëvist

Het maartnummerartikel ‘Veganisme is een geloof’ van Jan van der Werff getuigt van veel emotie maar weinig denkkraft. Het is ook niet netjes de filosofie van Floris van den Berg een geloof te noemen en dus van hem, juist hem, een gelovige te maken.

Jan heeft niet begrepen wat een morele kring is. Floris is hier toch helder in. De morele kring waar Jan het over heeft is de kring van morele agenten: diegenen die moreel kunnen handelen. En dat zijn alleen mensen zonder beperkingen. Floris heeft het echter ook over morele patiënten, dat zijn alle dieren die pijn kunnen lijden, dus niet alleen mensen zonder beperkingen. Geniaal, want hoe zou je anders baby’s en mensen met beperkingen tegen misbruik kunnen beschermen? Maar als je dat doet, vallen andere diersoorten die kunnen lijden er ook onder. Het is dus onzin veganisten voor te stellen als mensen die dieren als een soort mensen beschouwen.

Dat je niet graag leest dat je een immoreel monster bent en een (huur)moordenaar spreekt voor zich, maar daarom is het nog niet onwaar. Metaforen gebruiken als dierenholocaust en dierenverkrachting is niet kies, maar sedert wanneer stoort een vrijdenker zich daaraan?

Ik stoer me aan sofismen zoals ad hominem argumenten. Iedereen kent genoeg rustige, vriendelijke mannen, die motorliefhebber en tegelijk grote schurken zijn.

Het woord axioma dat Floris gebruikt heeft de betekenis van morele grondstelling: als je vindt dat dieren wel onnodig leed mag worden aangebracht, dan denk je niet moreel. Dat dieren in de natuur lijden is precies omdat de natuur geen moreel besef heeft. Wie dat niet kan volgen, volg maar een basiscursus logica.

Het axioma is eigenlijk een variant van ‘Doe niet aan anderen wat je niet wil dat jou wordt aangedaan’. Daarop is de Kantiaanse imperatief toepasselijk, want het beantwoordt aan het maxime dat men kan willen dat het een algemene wet wordt. Het is dus een autonoom moreel principe, niet heteronoom, en dus geen dogma.

Het hele artikel is gebaseerd op Jans tendentieuze, raar en fout gebruik van het woord dogma.

Veganistische bekentenissen

FLORIS VAN DEN BERG (1973) is filosoof; bestuurslid van De Vrije Gedachte en Executive Director van de seculier humanistische denktank *Center for Inquiry Low Countries*

Ook in het maartnummer 2014 van *De Vrijdenker* wordt er volop gediscussieerd over veganisme. Het doet mij deugd dat twee verstokte dodediereneters toch overtuigd zijn van de noodzaak van veganisme. Paul Hopster schrijft: ‘Maar dan moet het vrij staan te kiezen voor dierlijk voedsel (mits) verkregen van dieren waarmee respectvol is omgegaan.’ En hoofdredacteur Jan van der Werff bericht: ‘Ik eet wel vlees, maar vind wel dat dieren, ook slachtdieren, goed behandeld moeten worden.’ Wie dierlijke producten koopt in supermarkten en in restaurants koopt dieren die gegarandeerd niet respectvol of goed behandeld zijn. Dat dieren respectvol en goed behandeld worden is een mythe die de industrie graag propageert en waarin de consumenten maar al te graag geloven om hun geweten te sussen en om maar niet hun hachje op te hoeven geven. De informatie over hoe het er in de intensieve veehouderij inclusief de biologische veehouderij aan toe gaat, is breed toegankelijk. Wakker Dier heeft een campagne gehouden over de plofkip bijvoorbeeld. En organisaties als Ongehoord en 269NL publiceren op hun internetpagina’s film- en videomateriaal waarin duidelijk wordt dat dierenleed normaal en endemisch is. Vrijdenkers zijn durvers. Zij durven te denken. Van mening veranderen is geen teken van zwakte, maar van denkkraft. Jullie zijn er bijna. Nog even doorzetten! Go vegan!

Doorgeschoten idealisten

JAN VAN DER WERFF (1939, Groningen) gepensioneerd omroepmedewerker, hoofdredacteur De Vrijdenker

Gerechtsdienaar: “Mijnheer de rechter, daar is de man die de moord gepleegd heeft.”

Rechter: “Die man moet hangen. Hoe heeft hij dat aangelegd?”

Gerechtsdienaar: “Hij is naar Albert Heijn gegaan, heeft daar een pak halfvolle melk gekocht, heeft de melk thuis in een glas geschonken en dit leeggedronken.”

Rechter: “Daaraan heeft hij zeer verkeerd gedaan. Hij moet hangen.”

Verdachte: “Rechter, ik ben een goed mens. De melk is afkomstig van een koe die in de wei staat en niet is verkracht. Er zijn getuigen die verklaren zullen dat ik een goed mens ben en geen moordenaar.”

Rechter: “Man, ge moet hangen. Het past niet aan iemand die ... van iets beschuldigd is, zich voor een goed mens te houden.”

Verdachte: “Maar rechter, er zijn getuigen die het zullen bevestigen. En daar ik nu beschuldigd ben van moord ...

Rechter: “Ge moet hangen. Ge hebt melk gekocht, opgedronken en zijt ingenomen met uzelf ... drie kapitale delicten! Eh ... wie zijt ge beest?”

Koe: “Ik ben de melkkoe, boe!”

Verdachte: “Goddank! Rechter ge ziet dat ik haar niet vermoord heb! Ik kan niet van mening veranderen want ik heb te weinig denkkraft.”

Rechter tot eerste getuige-deskundige: “Had de verdachte denkkraft nodig?”

Getuige-deskundige I: “Van mening veranderen is een teken van denkkraft.”

Rechter tot tweede getuige-deskundige: “Beschikt de verdachte over voldoende denkkraft?”

Getuige-deskundige II: “Verdachte getuigt van veel emotie maar van weinig denkkraft. Dat zou op zichzelf een excuus kunnen zijn, maar verdachte is ad hominem en hij is een rustige vriendelijke motorliefhebber, en iedereen kent genoeg rustige, vriendelijke mannen, die motorliefhebber en tegelijk grote schurken zijn. Bovendien weigert hij een basiscursus logica te volgen en heeft hij er bezwaar tegen dat een dogma als axioma wordt verkocht.”

Rechter: “Hij is schuldig. Gerechtsdienaar, voer de man weg. Hij moet hangen. Hij is een gruwelijk monster.”

Volgens Floris van den Berg heb ik alleen nog maar wat denkkraft nodig om veganist te worden. Wat jammer nu dat zijn medefilosoof Paul Mercken heeft vastgesteld dat het mij aan denkkraft ontbreekt. Dus, helaas Floris, dat wordt niks. Floris zegt impliciet dat ik een moordenaar ben en Paul zegt het meer expliciet. Een moordenaar zonder denkkraft. (Over ad hominem gesproken.)

Mijn grootste bezwaar tegen het veganisme is het absolutisme van vele aanhangers. Zelf heb ik, mede onder invloed van de artikelen van Floris van den Berg, mijn vleesconsumptie flink beperkt. Met mijn kleine denkraam denk ik dan dat als iedereen dat doet, dat dit goed zou zijn voor het verkleinen van de ecologische voetafdruk van de mens en dat daardoor de vleesconsumptie in het algemeen daalt, zodat (de ergste uitwassen van) de bio-industrie door gebrek aan vraag vanzelf zullen verdwijnen. Maar dat is niet genoeg. Mij wordt verweten dat de supermarkt martelvlees verkoopt. Hoe weet Floris waar ik mijn voedsel koop? Geen enkel product dat van dieren afkomstig is, is volgens Floris geoorloofd. Een wollen muts op als het 's winters vriest? Moord! De wol komt van schapen en het scheren van een schaap is LEED! Sorry hoor, maar dit soort flauwekul, daar kan ik niks mee.

Het veganisme zoals zich dat aan mij voordoet is absolutistisch en totalitair. Ieder die niet aan de veganistische normen voldoet is een moordenaar. Maar de enige moordenaar die ik van naam ken, is een veganist. Natuurlijk moet VvdG weer integreren in de maatschappij, natuurlijk kan ik Floris en Paul niet aansprakelijk stellen voor deze misdaad. Maar de moord op Fortuyn laat wel zien waar het grenzeloze fanatisme van sommige doorgeschoten idealisten toe kan leiden.

Floris van den Berg heeft gezegd dat hij niet zal rusten voordat iedere vrijdenker veganist zal zijn. Ik hoop dat hij daar niet in zal slagen. Als alles meezit viert DVG over 39 jaar zijn 200-jarig bestaan. De meesten van ons zullen dat niet meer meemaken. Wel hoop ik van harte dat DVG dan nog steeds voor De Vrije Gedachte staat en niet voor De Veganistische Geloofsgemeenschap.

BOEKBESPREKING

Dirk Verhofstadt, 1914. Het vervloekte jaar

Houtekiet, Antwerpen, 2014, 254 pgs.

FLORIS VAN DEN BERG (1973) filosoof, bestuurslid van De Vrije Gedachte en

Executive Director van de seculier humanistische denk tank Center for Inquiry Low Countries

Koester de vrede!

Het is dit jaar 100 jaar geleden dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. De Eerste Wereldoorlog die vier jaar zou duren en die aanleiding was voor de Tweede Wereldoorlog en de derde wereldoorlog, dat wil zeggen de Koude Oorlog, waar de conflicten buiten Europa werden uitgevochten, in o.a. Vietnam, Cambodja en Korea.

Denker Dirk Verhofstadt publiceert aan de lopende band, over filosofie, politiek en geschiedenis en met name het verband tussen die drie. Verhofstadt is een geëngageerd publiek intellectueel en met dit

boek toont hij zich als een historicus en tegelijkertijd moralistisch pedagoog: hij deelt zijn brede kennis en inzichten met een groot publiek. Ademloos las ik het boek *1914* uit. Verhofstadt heeft het de vorm gegeven van een dagboek. Er zijn zodoende 365 lemma's. De dagboek-vorm geeft Verhofstadt de ruimte om veel verschillende soorten informatie en anekdotes een logische plaats te geven. *1914* is een cultuur-historisch en cultuurfilosofisch werk: Verhofstadt brengt literatuur, kunst, politieke geschiedenis, sociale geschiedenis samen in een boeiend verhaal. Hij put veel uit dagboeken wat het zeer indringend maakt. De eerste helft van het boek leest ontspannen. Verhofstadt verhaalt over hoe er wordt geëxperimenteerd met de luchtvaart, met techniek. Hoe de tango in Europa populair wordt en de wals verdrukt, tot groot ongenoegen van conservatieven, waaronder vanzelfsprekend de katholieke kerk.

Verhofstadt gebruikt als bronnen dagboeken, kranten en historische boeken. De reportages die hij uit de oude kranten opdiept maken dat het jaar 1914 heel dichtbij voelt. Uitgebreid aandacht besteedt Verhofstadt

aan voetbalwedstrijden, bokswedstrijden en wielervedstrijden. In mijn eigen krant sla ik het sportkatern altijd over en het liefst zou ik een abonnement hebben zonder sport (en zonder advertenties en zonder tv-aankondigingen). Bij nadere reflectie is het eigenlijk juist goed als mensen zich vermaken met sport: sport als volksvermaak. Als mensen veel plezier beleven aan sport – prachtig toch? Sport is oneindig veel beter dan oorlog. In een liberale samenleving mogen mensen hun hobby's naar believen uitleven, zolang zij anderen niet schaden. Het jaar 1914 is nog wel een mannenwereld: politici, militairen, machthebbers, sportlui, actievoerders, kunstenaars, schrijvers: het zijn allemaal mannen. Onder kunstenaars zijn er enkele uitzonderingen die de regel bevestigen als Frida Kahlo en Virginia Woolf. Een andere uitzondering is de (Engelse) suffragettes, die zich fervent inzetten voor vrouwenkiesrecht. Het is onvoorstelbaar dat wat nu zo vanzelfsprekend is in de liberale democratieën, dat 100 jaar geleden nog niet was. De suffragettes werden weggehoond en kregen geen stem. Ten einde raad zochten zij hun heil in gewelddadige acties zoals het vernielen van kunst en brandstichting. Verhofstadt reflecteert er in dit boek niet over, maar de vraag werpt zich op of het geweld dat de suffragettes gebruikten, zonder dat er slachtoffers vielen, moreel gerechtvaardigd kan worden. De analogie met dierenactivisten werpt zich op: wat als de samenleving ondanks alle redelijke argumentatie geen gehoor geeft? Enfin, dat is een onderwerp buiten het bestek van dit boek en deze recensie. Het laat zien dat het boek van Verhofstadt aanleiding geeft tot reflectie. Het lezen van dit boek deed bij mij veel kwartjes vallen: opeens zag ik verbanden tussen feiten die ik ooit ergens had opgepikt. En ook veel nieuwe feiten, zoals dat de beruchte Index Librorum Prohibitorum van de katholieke kerk, met alle grote werken uit de ideeëngeschiedenis die verboden werden, Hitlers boek *Mein Kampf* nooit heeft opgenomen, terwijl de Index pas in 1966 werd afgeschaft. De boeken van Verhofstadt, in ieder

geval die over *Pius XII en de vernietiging van de Joden en Atheïsme als basis voor de moraal*, hadden er anders vast en zeker opgestaan. Verhofstadt schrijft op 10 februari over het verkiezingsprogramma van de Nederlandse Sociaal-Democratische Partij. Ik zou er zo lid van worden!

‘Het pleit voor gelijke minimumuitkeringen aan alle arbeiders, zieken, invaliden, vrouwen en ouden van dagen (60 jaar en ouder); in sterke progressieve belastingen op de hoge inkomens en op kapitaal; in confiscatie van alle oorlogswinsten; nationalisatie van de gronden voor woningbouw; inbeslag-neming van de overtollige woningruimte; kosteloos openbaar onderwijs tot 18 jaar; een maximale arbeidsdag van 8 uur die later wordt verminderd tot een zeshuurdag; verbod op kinderarbeid; gelijke politieke rechten voor mannen en vrouwen vanaf 18 jaar; de invoering van een republikeinse regeringsvorm; invoering van het volksreferendum; afschaffing van het militaire stelsel; volks-bewapening tegen het imperialisme; zelfbeschikkingsrecht voor alle overzeese bezittingen en kolonies; opheffing van alle beperkingen op de vrijheid van meningsuiting en het stakingsrecht; en de distributie van de nodige levensmiddelen door de klasse-organisaties van het proletariaat.’

Emancipatiebewegingen

Op 15 februari betogen ‘zowat 15.000 Nederlandse vrouwen in Amsterdam voor gelijk stemrecht voor mannen en vrouwen. [...] In 1917 kregen Nederland kregen de Nederlandse vrouwen het recht om zich verkiesbaar te stellen, in 1919 ook het recht om te stemmen. De Belgische vrouwen moesten nog wachten tot 1948.’ Verhofstadt besteedt aandacht aan verschillende emancipatiebewegingen, ook die van homoseksuelen. Zo verhaalt hij over de arts en seksuoloog Magnus Hirschfeld die in 1897 de eerste organisatie oprichtte die zich keerde tegen antihomoseksuele wetten. (p. 42) Toch laat de emancipatie van homoseksuelen nog heel lang op zich wachten. Verhofstadt wijdt uit: ‘Ook na de Tweede Wereldoorlog werden in de Bondsrepubliek Duitsland nog zowat 50.000 mannen veroordeeld op basis van paragraaf 175 (wetsartikel dat homoseksualiteit strafbaar stelt). Verschillende onder hen verloren hierdoor hun baan, vluchtten naar het buitenland of pleegden zelfmoord. De beruchte paragraaf werd pas geschrapt in 1994.’ Heel vaak heb ik moeite te geloven wat er staat. En dan is de oorlog nog niet eens begonnen. Er staan dingen in het boek waarvan ik vind dat ik ze had moeten

weten, zoals over de Franse feministe Madeleine Pelletier die een boek schreef over de opvoeding van meisjes die een minderwaardigheidsgevoel wordt aangepraat. Pelletier droeg haar haar kort, kleepte zich als een man en bepleitte de lesbische liefde. Ze ijverde voor vrouwenkiesrecht, het recht op abortus en bepleitte anticonceptiemiddelen. De katholieke kerk was hier fel tegen gekant. Het lezen van Verhofstadt werk laat keer op keer zien hoe de kerk zich verzet heeft tegen zowat iedere vorm van morele progressie en steeds partij koos voor onderdrukking, voor de machthebbers. Het is onbegrijpelijk dat er, ook in onze tijd, nog zoveel respect is voor zo’n verachtelijk instituut als de katholieke kerk. In 1914 wordt in Nederland de eerste lijkverbrandingsoven geopend. Ook hier had de kerk zich fel tegen verzet. Ik lees en leer over Nobelprijswinnaar de Britse socialistische politicus Norman Angell die er in de VS voor pleit ‘de miljarden dollars die men uitgeeft voor militaire doeleinden beter kunnen gebruikt worden om de sociale noden van de mensen te lenigen.’ (p. 70) Een andere emancipatiebeweging die in 1914 nog een lange weg te gaan had is de emancipatie van niet-blanken. Het is niet te begrijpen dat op de wereldtentoonstelling in Gent in 1913 er 128 Senegalezen als attractie werden tentoongesteld in nagemaakte dorpen. (p. 71) Het is vreemd welke gebeurtenissen er beklijven en welke verdwijnen. De ondergang van de Titanic is legendarisch, maar dat op 29 mei 1914 de Empress of Ireland botst met een Noors vrachtschip en zinkt waarbij er 1.012 passagiers verdrinken is in de historie bijna gezonken, maar opgevist door Verhofstadt.

Op 28 juni 1914 begint de grote omslag. Dan worden de Oostenrijkse troonopvolger Franz Ferdinand en diens vrouw in Sarajevo in Servië doodgeschoten door een Servische nationalist. Dit is de vonk die het kruitvat en militarisme en nationalisme doet ontploffen. Nog voor het oorlogsgeweld een maand later losbarst, opent de Franse modeontwerpster Coco Chanel een modezaak. Chanel ontwerpt radicaal andere vrouwenmode in plaats van de toenmalige ‘stompelrokken’. Ook ontwerpt zij badpakken voor dames. Het feminisme van Chanel is heel anders dan dat van de suffragettes, maar beiden maken deel uit van een grote emancipatiebeweging voor meer vrijheid en rechten voor vrouwen. Pas na de tweede emancipatiebeweging van de jaren 70 van de 20ste eeuw is de emancipatie van vrouwen min of meer

voltooid – met uitzondering van de allochtoonse vrouwen en vrouwen in orthodox religieuze groepen (moslims, christenen en joden)¹. Op 27 juli 1914, een dag voor de oorlogsverklaring van Oostenrijk-Hongarije aan Servië organiseerde de Sozialdemokratische Partei Deutsland grote betogingen tegen de oorlog en voor de vrede. Het mocht niet baten. Het bloedbad van de 20ste eeuw barstte in alle hevigheid los. Miljoenen jonge mannen worden de dood ingejaagd of raken verminkt.

Vreselijk is om te lezen dat er duizenden deserteurs – soldaten die niet meer wilden vechten – door het eigen leger zijn gefusilleerd. Bladerend door de tweede helft van het dagboek van 1914 wordt het mij te moede: wat een ellende, wat een nodeloze verspilling van mensenlevens en waarom? Mensen – mannen – die elkaar niet haten worden opgezet tegen elkaar te vechten. Het is totaal absurd. En toch is het gebeurd. Ik lees erover in mijn comfortabele fauteuil in een warme kamer, zonder zorgen in een vreedzame vrije samenleving. Het is niet te bevatten.

Oorlogsmisdadigers

Wat als een verrassing kwam, was dat ik door het boek van Verhofstadt beter zicht kreeg op de actieve

Keizer Wilhelm II

rol van de oorlogszuchtige Duitse keizer Wilhelm. Wilhelm heeft een groot aandeel in de schuld van deze gruwelijk oorlog. In 1918, toen de oorlog verloren was voor de Duitsers – dit feit valt buiten het bestek van het boek – vluchtte hij met een flink aantal bezittingen met de trein naar Nederland, waar hij van de Nederlandse koningin politiek asiel kreeg. Hij kreeg een villa toegewezen in Doorn – vlakbij waar ik woon – waar hij keizertje kon spelen. Ik ben er meerdere keren geweest. Mensen kunnen zich er nog steeds vergapen aan de rijkdommen van de keizer. Wat er echter nooit gezegd wordt is dat Wilhelm een oorlogsmisdadiger was die voor een tribunaal had moeten verschijnen. Net als de Japanse keizer in 1945 op schandelijke wijze de dans der rechtvaardigheid is ontsprongen. Verhofstadt biedt vele vensters op de Europese geschiedenis. Naast de grote lijn van de grote oorlog zijn er vele

gruwelijke terzijdes, zoals de koloniale, de uitbuiting op instigatie van koning Leopold in Congo. Ook hij is nooit veroordeeld en zijn nazaten zitten nog steeds prinsheerlijk op de troon.

Dirk Verhofstadt heeft waarlijk een meesterwerk geschreven. Hij slaagt er in een toegankelijk en adembenemend geschiedenisboek te schrijven waarin tal van onderwerpen een logische plek vinden. Het meesterlijke blijkt uit de keuzes die Verhofstadt heeft gemaakt: hij besteedt veel aandacht aan emancipatiebewegingen (vrouwen, arbeiders), de negatieve rol van de kerk, aan kunst, literatuur en pacifisme. Dit boek zou verplichte kost moeten zijn voor middelbare scholieren, in heel Europa.

Op het moment dat ik deze bespreking schrijf – 3 maart 66 (66 jaar sinds de totstandkoming van de UVRM) – is er een reële oorlogsdreiging in Europa waarbij grootmachten betrokken zijn: er is een oplopend conflict over de Krim dat thans (*op het moment van schrijven, red.*) in Oekraïense handen is, maar waar Rusland – lees: Poetin – een claim oplegt. Naïef als ik was/ben, dacht ik altijd dat oorlog iets van het verleden was. Ik kan me gewoon geen oorlog voorstellen. Als er al oorlog was, dan heel ver weg. Het valt niet te zeggen of er nog een grote oorlog komt met Rusland, die gesteund wordt door China, of niet. Het lezen van 1914 laat zien dat veel ingrediënten voor een oorlogsdrama er wel zijn. Het wordt mij kil om het hart. Als er één les is die we uit het boek kunnen trekken is dat wij de vrede en vreedzaamheid van de open samenleving moeten koesteren. We moeten er alles aan doen om de vrede te bewaren, vrede te stichten en in vreedzaamheid als wereldburgers met elkaar samen te leven. Maar hoe?

Noot: ¹ Dirk Verhofstadt schreef hierover het boek *De derde feministische golf*, waarin hij pleit voor de emancipatie van allochtoonse vrouwen/moslima's, in het Westen, maar liefst wereldwijd. Verhofstadt is een liberaal kosmopoliet en universalist: het onderdrukken van vrouwen is niet alleen slecht in onze samenleving, maar in elke samenleving, op elke planeet en in elk universum.

REACTIE

Repliek kruisridders

KLAUS-J. WOUTERS (1941, Halberstadt, Duitsland) geschiedenis gestudeerd aan de Erasmus universiteit, daarna actief geweest als caseworker en in de welzijnsplanning. Thans gepensioneerd en studie makend van de Incacultuur in Peru.

In mijn artikel “De wolven en de schapen”, DVG nr.1, van februari 2014, haal ik de historicus H.G. Wells aan wanneer het gaat om het bloedbad dat de christelijke barbaren in onder meer Jeruzalem hebben aangericht. We hebben het dan over de eerste kruistocht in 1099.

Jan Wiggers nu rekent voor in DVG nr 2, van maart 2014, dat die slachtpartij zwaar overdreven is, overdreven ook meent hij, zijn die 70.000 slachtoffers, vrouwen en kinderen, joden en moslims.

Zijn redentatie is een aardige poging de werkelijkheid te wijzigen. Dit komt meer voor. Er zijn ook lieden, waaronder zogenaamde wetenschappers die vertellen dat de gaskamers van Hitler niet bestonden. Dat staat beter zo onder elkaar.

Immers, Jan Wiggers gaat gemakshalve uit van veronderstellingen. Zijn berekeningen over vergoten, klotsend bloed passen wellicht in kansberekeningen, maar hebben niets van doen met feiten. Dit ten eerste. Wij kennen echter wel geschiedkundige feiten. Zoals van de historicus H.G. Wells, waarop ik mij terecht beroep. En hij is niet de enige.

Ook bij moslimgeleerden is deze slachtpartij zeer bekend. Men raadplege bijvoorbeeld Ibn Al-Athir. Ik heb nog een leuker voorbeeld over klotsend bloed. Namelijk van een rasechte christen uit die tijd: een ooggetuige, genaamd Raymond van Aguilers. Deze was veldprediker van Raymond van Toulouse, een van de leiders aldaar en schrijft in zijn boek *Historia Francorum* het volgende:

“Sommige van onze soldaten hakten het hoofd af van hun vijanden, andere beschoten hen met pijlen zodat ze van de torens vielen, weer andere martelden hen langer door hen in de vlammen te werpen. In de straten van de stad lagen overal stapels met hoofden, handen en voeten. Je moest je voorzichtig een weg banen over de lichamen van mensen en paarden. Maar dit was nog niets vergeleken met wat er in de tempel van Salomo gebeurde, een plaats waar normaal gesproken liederen worden gezongen. Als ik de waarheid vertel, zult u dat niet geloven... in de tempel en in het portiek van Salomo reden mannen tot op hun knieën en teugels in het bloed.”

En eindigt dan als volgt:

“Dit was een rechtvaardig en schitterend oordeel van God (!) om deze plaats te vullen met het bloed der ongelovigen, aangezien zij ook zo lang had geleden onder hun blasfemieën...”

Minstens 70.000 dus.

En dit was pas het begin.

Geachte Jan Wiggers. Ik laat het hier bij.

Klaus-J. Wouters.

Idee

Ik wou mijzelf gaarne eens ontmoeten om te weten hoe ik me beviel. Maar 'k moet bijzonder goed gehumeurd wezen op die dag, want ik hou niet van onaangenaamheden.

Multatuli

Godsvermogen

JAAP VAN DEN BORN (Nijmegen, 1951) beidt zijn tijd.

Gods Macht en Kracht is toch zo wonderbaar!
Hij slaat de bliksems uit de hemel neer
En laat met vuur de ganse aarde beven!

Soms gaat Hij echt uit allemacht tekeer
Dan maakt de Here God me toch een leven!
Dan knallen berg en bliksem simultaan

Zo schijnt Hij van Zijn liefde blijk te geven
Je vraagt je af, waar haalt Hij het vandaan?
De energie van onze Heer is zonneklaar

Dus sluit uw lichtnet aan op onze Heer
Dan schijnt Hij uit de schemerlampen neer

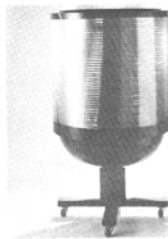

EXHIBIT 11
This is the bubble that McDowell told the supposed fraud "victims" didn't exist. The bottom picture is a faded and trailer shot of non-existent bubbles. If the Sheriff told you Lee had about their existence you might press charges for theft under false pretenses, and that happened!

Combineer christendom, onuitputtelijke energie en het piramidespel en je hebt de volmaakte oplichterij. De evangelist Dennis Lee richt zich exclusief op christenen met zijn geheimzinnige 'in staat van ontwikkeling zijnde' apparaten die gratis energie uit niets leveren, 'volgens het Tesla-principe' uit Gods natuurwetten. 'Gods energie is eindeloos'.

Mensen kunnen intekenen met een 'dealerschap' en moeten dan weer anderen aanleveren: het piramide-idee. De vierde juli 2002 zou Amerika's Energie Onafhankelijkheidsdag worden en de gelovigen zouden voor eeuwig baden in het licht van gratis elektriciteit terwijl de zondaars hun zielen bleven verkopen aan de grote elektriciteitsmaatschappijen.

Zeer velen betaalden bedragen tot \$10.000 voor hun 'dealerschap' aan Lee die van staat tot staat reisde om zijn dubbele boodschap van het Licht te verkondigen, gevolgd door consumentenorganisaties die machteloos stonden, aangezien hij officieel alleen video's met zijn boodschap verkoopt en doorverkoop via zijn 'dealers'.

In 2002 gebeurde er niets, wat hem er niet van weerhield opgewekt zijn zaken uit te breiden met een voor \$1000 verkrijgbare toekomstige garantie dat je auto 100 mijl zal rijden op een liter benzine.

Uit: Jaap van den Born, 't Is toch niet waar!

Vrijdenkerswandeling Deventer 22 maart 2014

Ondoorgrondelijk

HANS LOUIS KOEKOEK (1935, Rotterdam) filmer en schrijver, publiceerde onder meer Ongelovige verhalen; zie ook www.hanskoekoek.nl

God's wegen zijn ondoorgrondelijk. Toch valt het nogal mee met God, als je het met de maatregelen vergelijkt die de Nederlandse regering de afgelopen jaren meende te moeten nemen.

Laten we de vergrijzing en vooral de komende vergrijzing eens bij de kop nemen. Wat doe je dan? Dan gooi je een groot deel van de verzorgingshuizen dicht. Dat heet bezuinigen. Blijft over het personeel: dat zeg je ontslag aan. De werkloosheidsuitkeringen komen, zo lijkt het, uit een andere pot. Dat leegschrapen van die pot is het financieel leegroven van de Nederlandse burger via de belastingen. Ex-werknemers hoeven geen prestatie meer te leveren, ze krijgen geld om niet. Nou, dat is niet helemaal waar, ze zijn verplicht te solliciteren. Dat doen ze dan met duizenden tegelijk en dat op een markt die de gemiddelde sollicitant liever kwijt dan rijk is.

Bejaarden moeten langer zelfstandig wonen: we leven in een participatiemaatschappij. Familie, kennissen en burens moeten een oogje in het zeil houden. In de praktijk betekent dit dat men dagen, wekenlang, dood in huis kan liggen voordat men wordt opgemerkt. Oude mensen die eigenlijk aan een verzorgingshuis toe zijn, eenzaam opsluiten in hun huis is in feite onbehoorlijk. Het ademt tegen de rechten van de mens in, iets waar Nederland de mond van vol heeft. Je moet een behoorlijke misdaad op je geweten hebben wil men je isoleren van de maatschappij. Bejaarden die vaak slecht ter been zijn en visusklachten hebben, die het dagelijkse snelle leven niet meer aankunnen, kun je ongestraft wegstoppen. Kiest de bejaarde bewust voor zelfstandig wonen, dan is er niets aan de hand. Maar dwang is uit den boze, het is een kortzichtige maatregel. In de praktijk zal dit eenzaamheid, ongelukken en wanhoopsdaden in de hand werken.

Iedere deskundige weet dat de meeste ongelukken in huiselijke situaties plaatshebben. Naarmate men ouder wordt neemt de kans op ongelukken toe. Het kostenplaatje wordt niet minder maar komt bij de directe ziekenhuiszorg te liggen. Elke arts wordt na enige tijd specialist in bothrekenen bij ouderen. Er zullen heel wat valpartijen in huiskamers plaatsvinden en mensen zullen pas na uren of dagen gevonden worden. Misschien hoopt de regering dat ze dan al overleden zijn. Ja, op die manier werkt de participatiemaatschappij inderdaad besparend.

Het verzorgend personeel van verpleeghuizen dat nu op straat staat, moet straks met dure acties en spotjes op de tv weer in de huizen teruggehaald worden. Het komende failliet van dwalend beleid.

De regering belooft banenplannen te zullen creëren. Geen oog voor de werkelijkheid. Er zijn vrijwel geen banen meer, ze zijn opgeheven, verdwenen, verloren gegaan. Alle banken sluiten hun bijkantoren, weg arbeidsplaatsen. Postkantoren zijn er niet meer. Allerlei instanties zijn alleen via e-mail te bereiken, hun telefoonnummer wordt niet vermeld. Allerlei verzekeringen worden via e-mail afgesloten: er komt geen mens aan te pas. De belastingdienst wordt steeds gemakkelijker, men moet vrijwel alles digitaal opgeven en aanleveren. Wil je iets aanschaffen, dan ga je niet naar de winkel – verkopers zijn overbodig geworden – je bestelt online.

Ik ga deze technologische ontwikkeling niet in de schoenen schuiven van de regering. Wat ik de regering wel in de schoenen schuif: dat zij de angsten van de problemen niet onderkennen. De digitale revolutie laat banen verdwijnen, dat is een keihard feit. Er moeten andere maatregelen worden genomen. We hebben visionairs nodig, geen vastgeroeste oudere politici. Helaas is de huidige regering fantasieloos en kortzichtig; de maatregelen die ze hebben genomen zijn daar een afspiegeling van. Wat is er – als je weigert door te denken – simpeler dan de belastingdruk verzwaren, btw verhogen, brandstofprijzen naar recordhoogten laten stijgen zodat pomphouders aan de grenzen het bijltje erbij moeten neerleggen? Het werkt allemaal contraproductief. Wie het centrum van welke stad ook betreedt, ziet een opeenstapeling van lege winkels slechts opgesierd met het bordje te huur of te koop. Het midden- en kleinbedrijf is de nek omgedraaid.

Het gaat de laatste tijd economisch gezien iets beter met ons land. Dat komt niet door het beleid uit Den Haag, eerder kan men stellen: ondanks dat beleid. Nederland surft mee op de herstellende groei van een aantal Europese landen. Af en toe gooien Europa en opkomende economieën in andere werelddelen Nederland een bot toe en dat wordt dankbaar aanvaard. Het is meer dan Rutte en zijn kornuiten verdienen.